

Avaleht>Perekonnaasjad ja pärimine>Vanemlik vastutus – lapse isikuhooldusõigus ja suhtlusõigus

Vanemlik vastutus – lapse isikuhooldusõigus ja suhtlusõigus

Vanemlik vastutus hõlmab kõiki lapse isiku ja tema varaga seotud õigusi ja kohustusi. Kuigi see mõiste on liikmesriigiti erinev, hõlmab see üldjuhul hooldus- ja külastusõigusi. Kui olete rahvusvaheline abielupaar ühe või enama lapsega ning teil on käsil lahutus, tuleb teil jõuda kokkuleppele laste hoolduse küsimustes.

Millest alustada?

Mis on isikuhooldus? Mis on külastusõigus?

Niikaua kui vanemad elavad koos, hooldavad nad oma lapsi harilikult ühiselt. Kui aga vanemad lahutavad abielu või lähevad lahku, peavad nad otsustama, kuidas seda vastutust tulevikus jagada.

Nad võivad otsustada, et laps elab vaheldumisi kummagi vanema juures või ainult ühe vanema juures. Viimasel juhul jääb teisele vanemale enamasti õigus last teatavatel aegadel külastada.

Isikuhooldusõigus hõlmab ka muid lapse hariduse ja hooldamisega seotud küsimusi, kaasa arvatud õigus hoolitseda lapse ja tema varade eest. Tavaliselt kannavad lapse eest vanemlikku vastutust tema vanemad, ent selle võib anda ka asutusele, mille hoolde laps on usaldatud.

Kes otsustab isikuhooldus- ja külastusõiguse üle?

Vanemad võivad lahendada need küsimused vastastikuse kokkuleppega. Kui vanemad ei suuda kokkuleppele jõuda, võib abiks olla perelepitaja või advokaat. Perelepitaja leidmiseks kasutage allpool olevat linki.

Kui vanemad kokkuleppele ei jõua, võib osutada vajalikuks kohtusse pöörduda. Kohus võib otsustada anda lapse hooldusõiguse mõlemale vanemale (ühine isikuhooldusõigus) või ühele vanematest (ainuhooldusõigus). Kui isikuhooldusõigus jääb ühele vanematest, võib kohus teha otsuse teise vanema külastusõiguse kohta.

Kui tegemist on rahvusvahelise abielupaariga, määratakse pädev kohus ELi eeskirjade kohaselt. Pädeva kohtu leidmiseks kasutage allpool olevat linki.

Peaesmärk on ära hoida mõlema vanema pöördumist oma päritoluriigi kohtusse ja kahe otsuse langetamist ühes ja samas kohtuasjas. Reeglina peetakse pädevaks kohtuks selle riigi kohut, kus laps alaliselt elab.

Kas teine Euroopa Liidu riik on kohustatud kohtuotsust täitma?

Otsuste tunnustamise ja jõustamise mehhanism tagab kohtuotsuse täitmise teistes ELi liikmesriikides. See aitab vanemliku vastutuse kandjatel oma õigusi lihtsamini kasutada.

Seejuures tunnustavad teised ELi liikmesriigid otsust juurdepääsuõiguse kohta ilma igasuguse erimenetluseta, et toetada lapse suhteid mõlema vanemaga.

Millised ELi eeskirjad selles küsimuses kehtivad?

Laste ja nende vanemate vaheliste piiriüleste küsimuste lahendamise eeskirjad on osa [Brüsseli IIa määrusest](#). Need eeskirjad kehtivad võrdselt kõigile lastele, olenemata sellest, kas nad on sündinud abielust või väljaspool abielu. Brüsseli IIa määrus on ELi õigusosalase koostöö nurgakivi abielu ja vanemliku vastutusega seotud küsimustes. Määrus kehtib alates 1. märtsist 2005 kõigis ELi liikmesriikides, välja arvatud Taani.

Riigi kohta üksikasjaliku teabe saamiseks klõpsake paremas servas selle lipukesel.

Seonduvad lingid

[Perelepitaja leidmine](#)

[Pädeva kohtu leidmine](#)

[Loe teabelehte](#)

Viimati uuendatud: 18/01/2019

Käesolevat lehekülge haldab Euroopa Komisjon. Sellel veebisaidil avaldatud teave ei kajasta tingimata Euroopa Komisjoni ametlikku seisukohta. Komisjon ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õigusteabe viida alt ELi veebilehete autoriõiguste eeskirjade kohta.

Vanemlik vastutus - Bulgaaria

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus” igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Bulgaaria õigusaktides kasutatakse vanemliku vastutuse ja hooldusõigusega seoses termineid „vanema õigused ja kohustused” (*родителски права и задължения*) ning „vanema õiguste teostamine” (*упражняване на родителски права*). Need terminid hõlmavad kõiki õigusi ja kohustusi, mis vanemal on seoses alaealiste lastega.

Bulgaaria õiguses eristatakse alla 14aastaseid alaealisi ja 14–18aastaseid alaealisi. Vanema õigusi teostatakse mõlemasse vanuserühma kuuluvate laste suhtes.

Lapsendamise puhul on ühelt poolt lapsendatud isiku ja tema alanejate sugulaste õigused ja kohustused ning teiselt poolt lapsendaja ja tema sugulaste õigused ja kohustused samasugused nagu veresugulaste vahelised õigused ja kohustused, kusjuures lapsendatud isiku ja tema alanejate sugulaste ning nende veresugulaste vahelised õigused ja kohustused lõpevad lapsendamisega.

Kui kohus teeb otsuse abielu lahutamise kohta, peab ta tegema otsuse ka vanema õiguste, isiklike suhete ja abielust sündinud laste ülalpidamise kohta ning perekonna ühise eluaseme kasutamise kohta, võttes arvesse laste huve.

Kohus otsustab, kummale abikaasale antakse vanema õigused, ning näeb ette meetmed seoses nende õiguste teostamise, laste ja nende vanemate vaheliste isiklike suhetega ning laste ülalpidamisega. Kui kohus otsustab, kummale vanemale jäävad vanema õigused, hindab ta kõiki asjaolusid, pidades silmas laste huve, ning kuulab ära nii vanemad kui ka lapsed, tingimusel et lapsed on vähemalt 10aastased.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Üldiselt teostavad vanema õigusi mõlemad vanemad solidaarselt.

Seadus sisaldab sõnaselgeid sätteid vanavanemate õiguse kohta lapsega suhelda.

Alaealised lapsed peavad elama oma vanematega, välja arvatud juhul, kui see ei ole võimalik mõjuvatel põhjustel. Kui sellest nõudest kaldutakse kõrvale, käsib kohus vanemate taotluse alusel ja pärast lapse ärakuulamist – kui laps on vähemalt 10aastane – tagastada lapse vanematele.

Mõlemad vanemad võivad esindada alla 14aastast last üksinda ning anda nõusoleku 14–18aastase lapse õigustoiminguteks vaid lapse huvidest lähtuvalt. Alaealise lapse kinnis- ja vallasvara, välja arvatud kiiresti riknevaid kaupu, võib võõrandada, koormata pandiga või üldiselt käsutada lapse alalise elukoha järgse piirkondliku kohtu loal (*районен съд*) vaid juhul, kui see on vajalik või ilmselgelt lapse huvides. Kingitused, õigustest loobumised, laenuid ja teiste isikute võlgade tagamine pandi, hüpoteegi või garantiiga alaealise lapse poolt on õigustühised.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui vanema käitumine ohustab lapse isikut, tema kasvatamist, tervist või vara, võtab piirkondlik kohus omal algatusel või teise vanema või prokurööri taotluse alusel asjakohased meetmed lapse huvides, nähes lapsele vajaduse korral ette sobiva elukoha.

Sellised meetmed võetakse ka siis, kui vanem ei suuda teostada vanema õigusi püsiva füüsilise või vaimse haiguse tõttu, pikaajalise eemalviibimise tõttu või muudel objektiivsetel põhjustel. Vanemalt võidakse vanema õigused ära võtta järgmistel eriti tõsistel asjaoludel: kui vanem ei kannu lapse eest hoolt ja ei tee elatismakseid pika aja jooksul ja mõjuva põhjuseta või kui vanem on pannud lapse eriasutusse ja ei ole lapsele järele tulnud kuue kuu jooksul alates kuupäevast, mil ta oleks pidanud seda tegema.

Vanema õiguste äravõtmist käsitlevaid asju menetleb piirkondlik kohus omal algatusel või teise vanema või prokurööri taotluse alusel. Kõigil vanema õiguste piiramise või äravõtmise juhtudel teeb kohus samuti otsuse meetmete kohta, mis käsitlevad vanemate ja laste vahelisi isiklikke suhteid.

Kohus võib vanema õigused tagasi anda, kui ilmnevad uued asjaolud või kui vanem seda taotleb.

Kohus annab *ex officio* vanema elukohajärgsele omavalitsusüksusele teada vanema õiguste äravõtmisest või nende hilisemast tagasiandmisest, et määrataks hooldaja (*попечител*) 14–18aastasele alaealisele või eestkostja (*настойник*) alla 14aastasele alaealisele.

Sotsiaalkaitse direktoraadi taotluse alusel võib kohus näha ette, et laps paigutatakse elama väljapoole tema peret, kui vanemad on surnud, nende isik ei ole teada, kui vanematelt on võetud vanema õigused, kui vanemate õigusi on piiratud või kui vanemad ei kannu lapse eest hoolt pika aja jooksul objektiivsetel põhjustel või mõjuva põhjuseta, kui laps on koduvägivalda ohver ning tema füüsiline, vaimne, kõlbeline, intellektuaalne ja sotsiaalne areng on tõsiselt ohus. Laps paigutatakse sotsiaalhoolekandeametisse või kasuperre, muu hulgas laste kaitset käsitleva 1996. aasta Haagi konventsiooni artikli 11 kohastel juhtudel. Kohus võib ette näha, et laps paigutatakse elama sugulaste juurde või kasuperre või eriasutusse. Kohtuotsuse tegemiseni määrab lapse elukohajärgne sotsiaalkaitse direktoraat lapsele halduskorras ajutise elukoha.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Kui koos elavad vanemad ei jõua kokkuleppele vanema õigustega seotud küsimustes, suunatakse vaidlus lahendamiseks piirkondlikule kohtule, kes kuulab ära vanemad ja vajaduse korral ka lapse. Kohtuotsuse peale võib esitada apellatsiooni tavakorras.

Kui vanemad ei ela koos ja ei suuda jõuda kokkuleppele selles, kellele kuulub lapse hooldusõigus, lahendab vaidluse lapse alalise elukoha järgne piirkondlik kohus pärast lapse ärakuulamist, tingimusel et laps on vähemalt 10aastane. Kohtuotsuse peale võib esitada apellatsiooni tavakorras.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Vanemad võivad sõlmida kohtuvälise kokkuleppe seoses vanema õiguste andmise ja teostamisega ning vanema õigusi mitteomava vanema suhtlusõigusega, kuid sellised kokkulepped ei ole õiguslikult siduvad. Isegi kohtuvälise kokkuleppe olemasolul võib üks vanematest pöörduda vanema õigusi või suhtlusõigust käsitlevas asjas kohtu poole ning kohus teeb otsuse, kuidas vanema õigusi edaspidi teostatakse olenemata sellest, mis on kokku lepitud eespool nimetatud kokkuleppes. Selle vanema suhtlusõiguse suhtes, kellel ei ole hooldusõigust ja kes ei ela lapsega koos, kohaldatakse samu õiguslikke põhimõtteid.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Vahendust käsitleva seaduse kohaselt võib perekonnavaidlusi lahendada vahenduse teel, kuid vanema õigusi käsitlev kokkulepe muutub õiguslikult siduvaks alles siis, kui kohus on selle sõnaselgelt heaks kiitnud vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustikule.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Kohus võib otsuseid teha mis tahes talle menetlemiseks esitatud asja kohta, sealhulgas määrata kindlaks lapse alalise elukoha, otsustada, kumb vanem saab vanema õigused, milline on teise vanema ja lapse vahelise suhtlemise kord, milline on vanemate külastus- või suhtlusõigus, kehtestada lapsele elatise maksmise kohustuse, teha otsuse lapsele kooli valimise või nime panemise küsimuses jne. Vt küsimustele nr 3 ja 4 antud vastused.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Üldjuhul otsustab vanema õigusi teostav lapsevanem lapse igapäevaelu üle, sealhulgas näiteks selle üle, millises koolis laps käib. Mõnel juhul on vajalik mõlema vanema nõusolek, näiteks juhul, kui lapsele väljastatakse isikut tõendavad dokumendid või kui laps lahkub riigist reisi kestusest või eesmärgist olenemata, sealhulgas turismi eesmärgil.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Kui vanemad ei ela koos, peab kohus otsustama, millisel vanemal on vanema õigused ja kuidas toimub suhtlus teise vanemaga. Ilma et see mõjutaks märgitult, võivad vanemad kohtus kokku leppida tavapärasemast ulatuslikuma lapse ja teise vanema vahelise suhtlemise korra. Kohtupraktika ja tavapäraselt

abieluasjade poolte vahel kokkulepitu põhjal võib öelda, et üldjuhul saab laps teise vanemaga veeta kaks või enam puhkepäeva kuus ja kindlaksmääratud arvu nädalaid koolivaheajal.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Pädev kohus on kostja alalise elukoha järgne piirkondlik kohus. Kui avaldus on seotud lapsele elatise maksmisega, võib hageja selle esitada ka oma alalise elukoha järgsele kohtule.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Vanema õigustega seotud asjade puhul kohaldatakse üldiseid menetluseeskirju.

Kui asja menetletakse poolelioleva lahutusasja raames, võivad vanemad paluda kohtul ette näha ajutised meetmed seoses vanema õiguste teostamise ja teise vanema suhtlusõigusega.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Pooltel on võimalik saada menetlusabi õigusabi käsitlevas seaduses sätestatud üldtingimustel.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Piirkondliku kohtu otsuste peale on võimalik esitada apellatsioon ringkonnakohtule (*окръжен съд*) üldkorras kahe nädala jooksul alates otsuse koopia saamisest.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutusest vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Kohtuotsused kuuluvad täitmisele vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustikule. Nimetatud seadustik sisaldab sõnaselgeid sätteid kohustuse kohta teha teatavad toimingud või hoiduda teatavate toimingute tegemisest ning kohustuse kohta laps üle anda. Kohtuotsuse pöörab täitmisele avalik-õiguslik või eraõiguslik kohtutäitur, kelle valib hageja.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetak?

Kohaldatakse nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrust (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku (jõus alates 24. juulist 2007) artiklit 621.

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Kohaldatakse nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrust (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku (jõus alates 24. juulist 2007) artiklit 622.

Üldine pädevus on vastaspoole alalise elukoha järgsel ringkonnakohtul või kui asjaomasel isikul puudub Bulgaarias alaline elukoht, siis on pädev huvitatud isiku alalise elukoha järgne ringkonnakohtu, või kui huvitatud isikul puudub Bulgaarias alaline elukoht, on pädev Sofia linnakohtu.

Taotlus selliste otsuste tunnustamiseks ja täitmiseks, mille on teinud välisriigi kohus või välisriigi ametiasutus seoses vanema õiguste teostamise või taastamisega juhul, kui laps on ebaseaduslikult ära viidud, ning mis põhinevad laste hooldusõigust ja laste hooldusõiguse taastamist käsitlevate otsuste tunnustamise ja täitmise 1980. aasta Euroopa konventsioonil (sõlmitud Luxembourgis 20. mail 1980. aastal; ratifitseeritud seadusega – ametlik väljaanne (SG) nr 21, 2003) (Luxembourgi konventsioon; SG nr 104, 2003), esitatakse Sofia linnakohtule. Kohus korraldab avaliku istungi, millel osalevad justiitsministeeriumi esindaja või taotluse esitaja, välisriigis tehtud kohtuotsuse või otsuse pooled ning prokurör. Kohus kuulab ära lapse, kui seda nõuab lapse elukohajärgse omavalitsusüksuse sotsiaalkaitse direktoraat. Välisriigi kohtuotsuse või otsuse tunnustamise ja täitmise menetlus peatatakse järgmistel juhtudel: Bulgaaria kohtus on asjaga seoses pooleli sisuline kohtuvaidlus, mida alustati enne menetlust selles riigis, kus asjaomane kohtuotsus või otsus on väljastatud. Sama menetlust kohaldatakse siis, kui Bulgaaria kohtutes on pooleli veel mõne sellise kohtuotsuse või otsuse tunnustamist või täitmist käsitlev menetlus, mis käsitleb vanema õigusi. Peatamisest teavitatakse viivitamatult asjaomast kohut, kes peab tegema otsuse kuu aja jooksul alates teate saamisest.

Kohtuotsus tuleb teha kuu aja jooksul alates taotluse esitamisest. Selle kohtuotsuse peale on võimalik esitada apellatsioon Sofia apellatsioonikohtule, kelle otsus on lõplik.

Seda menetlust kohaldatakse ka selliste otsuste tunnustamist ja täitmist käsitlevate taotluste suhtes, mis on tehtud pärast lapse äraviimist ja milles leitakse, et äraviimine oli ebaseaduslik. Teises Luxembourgi konventsiooni osalisriigis tehtud otsuse tunnustamise ja täitmise taotlus jäetakse konventsiooni artiklite 8 ja 9 kohaselt rahuldamata, kui artikli 10 lõikes 1 sätestatud nõuded on täidetud, ning rahuldatakse vaid sel määral, mil määral on otsust võimalik täitmisele pöörata riigis, kus see heaks kiideti. Sama menetlust kohaldatakse ka kohtuasjade puhul, mis on algatatud 1996. aasta vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsiooni alusel.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Vanemate ja lapse vahelised suhted on reguleeritud selle riigi õigusega, kus asub nende alaline elukoht. Kui vanematel ja lapsel ei ole ühist alalist elukohta, on nendevahelised suhted reguleeritud selle riigi õigusega, kus asub lapse alaline elukoht või mille kodanik laps on (olenevalt sellest, kumb variant on lapse jaoks soodsam). Hooldusõiguse ja eestkostega seotud küsimused on reguleeritud selle riigi õigusega, kus asub selle isiku alaline elukoht, kellele hooldaja või eestkostja on määratud. Hooldaja või eestkostja suhted hooldusele või eestkoste alla paigutatud isikuga on reguleeritud õigusaktidega, mida kohaldatakse isiku suhtes siis, kui talle hooldaja või eestkostja määrati.

Viimati uuendatud: 17/10/2016

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusala koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkevõrsioonides. Komisjon ja Euroopa õigusala koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega.

Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Vanemlik vastutus - Tšehhi

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus“ igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Termin „vanemlik vastutus“ on sätestatud tsiviilseadustikus (seadus nr 89/2012). See hõlmab järgmisi vanema õigusi ja kohustusi: hoolitsemine lapse eest, sealhulgas eelkõige hoolitsemine lapse tervise ning füüsilise, vaimse, intellektuaalse ja kõlbelse arengu eest;

lapse kaitsmine;

lapsega isikliku kontakti säilitamine;

lapse kasvatamise ja talle hariduse andmise tagamine;

lapse elukoha kindlaksmääramine;

lapse esindamine ja tema varade valitsemine.

Vanemlik vastutus tekib lapse sündides ja lõpeb siis, kui laps omandab täieliku teovõime. Vanemliku vastutuse kestust ja ulatust saab muuta üksnes kohus.

Vanemad teostavad vanemlikku vastutust lapse huvides. Enne lapse huve mõjutava otsuse tegemist teavitavad vanemad last kõigest vajalikust, mis

võimaldab lapsel kujundada välja oma arvamuse asjaomases küsimuses ning teavitada vanemaid sellest arvamusest; seda ei kohaldata juhul, kui laps ei ole suuteline teabest vajalikul määral aru saama, oma arvamust kujundama või vanemaid sellest arvamusest teavitama. Vanemad pööravad erilist tähelepanu lapse arvamusele ja võtavad seda arvamust otsuse tegemisel arvesse. Vanemad teostavad vanemlikku vastutust seoses lapse isikuga sellisel viisil ja ulatuses, et see oleks kooskõlas lapse arengutasemega. Kui vanemad teevad otsust seoses lapsele hariduse andmisega või lapse töötamisega, võtavad nad arvesse lapse arvamust ning tema võimeid ja andeid.

Kuni laps omandab teovõime, on tema vanematel õigus last suunata, kasutades selleks tema arenevate võimete seisukohast asjakohaseid kasvatuslikke meetmeid, sealhulgas piiranguid, mis on mõeldud lapse kõlbluse, tervise ja õiguste kaitsmiseks, samuti teiste isikute õiguste ja avaliku korra kaitsmiseks. Laps peab neile meetmetele alluma. Kasvatuslikke meetmeid võib kasutada üksnes sellises vormis ja ulatuses, nagu on asjakohane olukorda arvesse võttes, kahjustamata seejuures lapse tervist või tema arengut ja inimväärikust.

Leitakse, et kõik alaealised, kes ei ole omandanud täielikku teovõimet, on pädevad tegema selliseid õigustoiminguid, mis vastavad nendevanuste alaealiste intellektuaalsele küpsusele ja otsustusvõimele. Vanematel on kohustus ja õigus esindada last õigustoimingutes, mille tegemiseks laps ei ole õiguslikult pädev. Vanemad esindavad last ühiselt, kuid kumbki vanem võib toimida eraldi; kui üks vanematest tegutseb last käsitlevas asjas üksi suhetes kolmanda isikuga, kes toimib heas usus, siis loetakse, et asjaomane vanem tegutseb teise vanema nõusolekul. Vanem ei saa last esindada, kui see võib põhjustada huvide konflikti tema ja lapse vahel või samade vanemate mitme lapse vahel. Sellisel juhul määrab kohus lapsele hooldaja. Kui vanemad ei jõua kokkuleppele küsimuses, kumb vanematest peaks last õigustoimingutes esindama, otsustab kohus ühe vanema avalduse alusel, kumb vanematest tohib last seaduslikult esindada ja mil viisil on tal õigus seda teha.

Vanematel on kohustus ja õigus valitseda lapse vara, eelkõige hallata seda vajaliku hoolikusega. Vanemad peavad ettevaatusega käsutama rahalisi vahendeid, mida ei pruugita vajada lapse varaga seotud kulude katmiseks. Õigusmenetlustes, mis on seotud lapse vara üksikute osadega, toimivad vanemad tema esindajatena; vanem ei saa last esindada, kui see võib põhjustada huvide konflikti tema ja lapse vahel või samade vanemate mitme lapse vahel. Sellisel juhul määrab kohus lapsele hooldaja. Kui vanemad rikuvad kohustust hoolitseda lapse vara eest vajaliku hoolikusega, hüvitavad nad lapsele tekitatud kahju solidaarselt. Kui vanemad ei jõua kokkuleppele lapse vara valitsemisega seotud olulistest küsimustes, teeb otsuse kohus ühe vanema avalduse alusel. Kui vanemad soovivad teha õigustoiminguid, mis on seotud lapse olemasoleva või tulevase varaga või sellise vara üksikute osadega, peab neil selleks olema kohtu luba, välja arvatud juhul, kui tegemist on üldiste küsimustega või kui küsimus on küll erakorraline, kuid sellega hõlmatud vara on väga väikese väärtusega.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Vanemlik vastutus lasub mõlemal vanemal. Vanemal on vanemlik vastutus, kui teda ei ole sellest ilma jäetud. Ei ole oluline, kas lapse vanemad on abielus või mitte ning kas laps sündis abielust või väljaspool abielu.

Vanemad teostavad vanemlikku vastutust vastastikusel kokkuleppel. Kui last käsitlevas küsimuses otsuse tegemisega viivitamine võib olla ohtlik, võib üks vanem teha otsuse või anda oma nõusoleku üksi; ta peab siiski teavitama teist vanemat viivitamata asjade seisust. Kui üks vanem tegutseb last käsitlevas asjas üksi suhetes kolmanda isikuga, kes toimib heas usus, siis loetakse, et asjaomane vanem tegutseb teise vanema nõusolekul. Kui vanemad ei saavuta kokkulepet lapse jaoks olulises, eelkõige lapse huvidega seotud küsimuses, teeb otsuse kohus ühe vanema avalduse alusel; seda kohaldatakse ka juhul, kui üks vanem on teise vanema lapse jaoks olulises küsimuses otsuse tegemisest kõrvale jätnud. Olulisteks küsimusteks loetakse eelkõige lapse elukoha kindlaksmääramist ja tema hariduse või töötamise üle otsustamist, kuid mitte tavapärase meditsiiniliste ja sarnaste protseduuride tegemist.

Kohus võib otsustada peatada vanema õiguse teostada vanemlikku vastutust, kui vanem ei saa vanemlikku vastutust teostada tõsiste asjaolude tõttu ja kui leitakse, et see on vajalik lapse huvides. Kui vanem ei teosta vanemlikku vastutust nõuetekohaselt ja kui see on vajalik lapse huvidest lähtuvalt, võib kohus piirata vanemlikku vastutust või selle teostamist ning samal ajal määrata kindlaks sellise piirangu ulatuse. Kui vanem kuritarvitab oma vanemlikku vastutust või selle teostamise õigust ja/või jätab vanemliku vastutuse või selle teostamise tõsiselt hooletusse, võib kohus temalt vanemliku vastutuse ära võtta. Kui vanem paneb lapse vastu toime tahtliku kuriteo või kui vanem kasutab oma last – keda ei saa kriminaalvastutusele võtta – kuriteo toimepanemiseks, hindab kohus eelkõige seda, kas on alust asjaomaselt vanemalt vanemliku vastutuse äravõtmiseks.

Kui üks vanematest on surnud või tema isik ei ole teada või kui ühel vanematest ei ole vanemlikku vastutust või kui tema õigus teostada vanemlikku vastutust on peatatud, teostab vanemlikku vastutust teine vanem; seda kohaldatakse ka juhul, kui ühe vanema vanemlikku vastutust või selle teostamise õigust on piiratud. Kui kummalgi vanematest ei ole täielikku vanemlikku vastutust, kui mõlema vanema õigus teostada vanemlikku vastutust on peatatud ja /või kui vanemate vanemlikku vastutust on mõjutatud ühel eespool kirjeldatud viisil, kuid kummagi vanema puhul erinevalt, määrab kohus lapsele hooldaja, kellele antakse vanema kohustused ja õigused või kes täidab neid kohustusi ja õigusi vanemate asemel. Vanemliku vastutuse või selle teostamise õiguse piiramise korral määrab kohus lapsele hooldaja.

Lapse lapsendamise korral lähevad vanemliku vastutusega kaasnevad õigused ja kohustused lapsendajale üle lapsendamise kohta tehtud kohtuotsuse jõustumise hetkest.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui kohus otsustab piirata vanema teovõimet, teeb ta ka otsuse vanemliku vastutuse kohta. Kui vanem on alaealine, kes ei ole veel omandanud täielikku teovõimet avalduse alusel või abiellumise kaudu, siis peatatakse tema vanemliku vastutuse teostamise õigus seniks, kuni ta omandab täieliku teovõime. Seda ei kohaldata seoses lapse eest hoolitsemisega seotud kohustuste ja õigustega, välja arvatud juhul, kui kohus otsustab seoses vanema isikuga peatada nende kohustuste ja õiguste täitmise õiguse seniks, kuni vanem omandab täieliku teovõime. Kui vanema teovõimet selles küsimuses on piiratud, peatatakse tema õigus teostada vanemlikku vastutust tema piiratud teovõime kehtivuse ajaks, välja arvatud juhul, kui kohus otsustab kõnealuse vanema isikut silmas pidades säilitada tema õiguse täita lapse eest hoolitsemisega seotud kohustusi ja õigusi ning tema õiguse lapsega suhelda.

Kui puuduvad mõlemad vanemad, kes peaksid teostama lapse suhtes vanemlikku vastutust, määrab kohus lapsele eestkostja. Eestkostjal on lapse ees põhimõtteliselt kõik vanema õigused ja kohustused, kuid tal puudub lapse ülalpidamise kohustus. Erandjuhtudel võivad olla kindlaks määratud teistsugused kohustused ja õigused, võttes arvesse eestkostja isikut või lapse olukorda, samuti seda, mis põhjustel ei ole vanematel kõiki kohustusi ja õigusi. Eestkostjal peab olema täielik teovõime ja tema eluviis peab tagama, et ta on suuteline seda rolli nõuetekohaselt täitma. Kohus võib määrata eestkostja rolli täitma ka kaks isikut – tavaliselt abielupaari. Kui see ei ole vastuolus lapse huvidega, määrab kohus eestkostjaks vanema nimetatud isiku. Muudel juhtudel määrab kohus eestkostjaks lapse sugulase või talle lähedalseisva isiku, välja arvatud juhul, kui vanem on sõnaselgelt selle isiku vastu. Kui selline isik puudub, määrab kohus eestkostjaks muu sobiva isiku. Kui lapse eestkostjaks ei ole võimalik määrata ühtegi füüsilist isikut, määrab kohus eestkostjaks laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegeleva ametiasutuse, kuni kohus määrab teise eestkostja või kuni eestkostja nõustub seda rolli täitma. Eestkostja tegutseb kohtu järelevalve all. Ta koostab vara nimekirja nii oma tegevuse alguses kui ka lõpus. Ta esitab korrapäraselt kohtule aruandeid lapse ja tema arengu kohta ning annab aru lapse vara valitsemise kohta. Kõik eestkostja otsused, mis ei ole seotud igapäevaste küsimustega, peab heaks kiitma kohus.

Teine võimalus on paigutada laps asendusperre. Asendusperes hoolitsetakse teise isiku lapse eest, kuid see ei tähenda teise isiku lapse lapsendamist. Lapse kasvatamisel on asendusvanemal mõistlikul ulatuses vanema õigused ja kohustused. Tal on kohustus ja õigus teha otsuseid üksnes lapsega seotud igapäevaküsimustes, esindada last neis küsimustes ja valitseda lapse vara. Olulistest küsimustest peab ta teavitama lapse vanemaid. Kui asjaolud seda tingivad, annab kohus asendusvanemale täiendavad kohustused ja õigused. Lapse vanematele jäävad vanemlikust vastutusest tulenevad kohustused ja

õigused, sealhulgas õigus lapsega isiklikult ja korrapäraselt suhelda, ning õigus saada lapsega seotud teavet. Neile ei jää need õigused ja kohustused, mis lähevad seaduse alusel asendusvanemale, välja arvatud juhul, kui kohus eriliselt asjaolusid arvesse võttes otsustab teisiti. Asendusvanemal puudub lapse ülalpidamise kohustus.

Asendusvanem peab tagama nõuetekohase hoolitsuse, tema elukoht peab asuma Tšehhi Vabariigis ning ta peab nõustuma sellega, et laps paigutatakse tema juurde asendushooldusele. Üldjuhul on asendusvanem lapse sugulane, kuid see võib olla ka muu isik, kellega laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegelev ametiasutus on lapse asendushoolduse kokku leppinud (sel eesmärgil peavad piirkondlikud bürood arvestust asendusvanemateks sobivate kandidaatide üle). Kohus võib paigutada lapse asendushooldusele nii lühiajaliselt (näiteks vanema raviasutuses viibimise ajaks) kui ka tähtajatult pikemaks perioodiks. Asendushooldusega on seega võimalik lahendada perekonnas tekkinud kriisiolukorda või tagada hoolitsus alternatiivses perekeskonnas. Selleks et vähendada laste paigutamist hoolekandeesutustesse või sarnast liiki asutustesse, eelistatakse asendushooldust institutsionaalsele hooldusele. Asendusvanem saab riiklikke toetusi (nt makstakse toetust lapse vajaduste rahuldamiseks tehtud kulutuste katmiseks, asendushoolduse lõpetamise toetust, asendusvanema tasu jne).

Tsiviilseadustikus on lisaks sätestatud lapse hooldamine kolmanda isiku poolt juhul, kui kumbki vanematest ega eestkostja ei saa lapse eest isiklikult hoolitseda. Selline hooldus ei ole asendushoolduse alternatiiv ning sellega ei asendata hooldust, mis peab eelnema lapsendamisele. Seda eelistatakse lapse hoolekandeesutusse paigutamisele. Hooldaja peab tagama nõuetekohase hoolitsuse, tema elukoht peab asuma Tšehhi Vabariigis ning ta peab nõustuma sellega, et laps paigutatakse tema hooldusele. Hooldaja kohustused ja õigused määrab kindlaks kohus. Vastasel korral lähtutakse asjakohastest asendushooldust käsitlevatest õigusaktidest.

Vanemad kui seaduslikud esindajad võivad lapsega seotud toimingute (välja arvatud perekonnaseisutoimingute) tegemiseks allkirjastada esindamist käsitleva kokkuleppe eksperditeadmisi omava isikuga või näiteks teise sobiva isikuga. Kui laps allkirjastab esindamiskokkuleppe, ei mõjuta see vanemate õigust last seaduslikult esindada. Kui seaduslikud ja lepingulised esindajad ei saavuta kokkulepet, teeb otsuse kohus lähtuvalt lapse huvidest.

Kui lapse kasvatamine või tema füüsiline, intellektuaalne või vaimne seisund ning nõuetekohane areng satub ohtu või on häiritud sellises ulatuses, mis ei ole lapse huvides, ning juhul, kui eksisteerivad tõsised põhjused, mis ei võimalda vanematel tagada lapse kasvatamist, võib kohus vajaliku meetmena ette näha lapse paigutamise hoolekandeesutusse. Kohus teeb seda eelkõige juhul, kui varasemate meetmetega ei ole suudetud olukorda parandada. Sellise meetme võtmisel hindab kohus alati, kas oleks asjakohasem eelistada lapse paigutamist hooldusele füüsilise isiku juurde. Institutsionaalse hoolduse võib ette näha maksimaalselt kolmeks aastaks, kuid seda aega võidakse (korduvalt) pikendada, kui lapse institutsionaalsele hooldusele paigutamise põhjused eksisteerivad jätkuvalt (iga kord pikendatakse perioodi maksimaalselt kolm aastat). Kui lapse institutsionaalsele hooldusele paigutamise põhjused langevad ära või kui on võimalik pakkuda lapsele muud liiki hooldust institutsionaalse hoolduse asemel, tühistab kohus viivitamatult lapse institutsionaalsele hooldusele paigutamise määruse ning teeb samal ajal asjaoludest lähtudes otsuse selle kohta, kelle hoolde usaldatakse laps edaspidi.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Lapse eest hoolitsemist käsitlev otsus on oluline eeltingimus vanematele abielulahutuse võimaldamisel. Otsustamisel võtab kohus arvesse lapse huve. Kohus kaldub vanematevahelisest kokkuleppest kõrvale üksnes juhul, kui see on vajalik lapse huvide kaitsmiseks. Kohus võib anda lapse isikuhooldusõiguse ühele vanematest või näha ette jagatud või ühise isikuhooldusõiguse. Kohus võib lapse isikuhooldusõiguse anda ka muule isikule vanemate asemel, kui see on vajalik lähtuvalt lapse huvidest. Kohus võtab arvesse lapse isiksust, eelkõige tema arenguvõimalustega seotud andeid ja võimeid, vanemate elatustaset, samuti lapse emotsionaalset seisundit ja tausta, kummagi vanema suutlikkust last kasvatada, lapse praeguse ja eeldatava hariduskeskkonna stabiilsust ning lapse emotsionaalseid sidemeid õdede-vennade, vanavanemate või teiste sugulaste ja tuttavatega. Kohus võtab alati arvesse seda, kumb vanematest on seni nõuetekohaselt hoolitsenud lapse ning tema emotsionaalse, intellektuaalse ja kõlbelise arengu eest, samuti seda, kumb vanematest pakub lapsele paremaid tervisliku ja tulemusliku arengu võimalusi. Kohus pöörab tähelepanu ka lapse õigusele saada hoolitsust mõlemalt vanemalt ning mõlema vanemaga regulaarselt isiklikult suhelda, lapsest eraldi elava vanema õigusele saada lapse kohta korrapäraselt teavet; samuti võtab kohus arvesse vanema suutlikkust jõuda teise vanemaga üksmeelele lapse kasvatamise küsimustes. Kohus võib samuti otsustada kiita heaks vanematevahelise kokkuleppe, välja arvatud juhul, kui on selge, et vanemliku vastutuse kokkulepitud viisil teostamine ei ole kooskõlas lapse huvidega. Kui täieliku teovõimeta alaealise lapse vanemad ei ela koos ja nad ei suuda leppida kokku sellise lapse eest hoolitsemise küsimustes, teeb otsuse kohus omal algatusel. Samu põhimõtteid kohaldatakse juhul, kui kohus teeb otsuse lapse eest hoolitsemise küsimuses näiteks seoses vanemate abielu lahutamiselega.

Lapse isikuhooldusõigusega vanem ja teine vanem otsustavad koos selle üle, kuidas hakkab lapsega suhtlema see vanem, kellel puudub lapse isikuhooldusõigus. Kui vanemad kokkuleppele ei jõua või kui see on nõutav lapse kasvatamise ja perekonnasuhete huvides, määrab vanema ja lapse vahelise suhtlemise korra kindlaks kohus. Põhjendatud juhtudel võib kohus määrata kindlaks ka vanema ja lapse kokkusaamise koha. Kui see on vajalik lapse huvidest lähtuvalt, piirab kohus vanema suhtlusõigust ja/või keelab vanema ja lapse vahelise suhtlemise. Asjaolude muutumise korral muudab kohus oma otsust, mis käsitleb vanemlikust vastutusest tulenevate kohustuste ja õiguste teostamist. Kohus võib seda teha ka omal algatusel.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Vanemate lahutuse korral tuleb vanemliku vastutuse teostamist käsitleva vanematevahelise kokkuleppega kindlaks määrata see, kuidas hakkab kumbki vanem pärast abielulahutust lapse eest hoolitsema. Selle kokkuleppega võivad vanemad samuti kindlaks määrata vanemate ja laste suhtlusõiguse. Kõnealuse vanematevahelise kokkuleppega peab nõustuma kohus, kes kiidab kokkuleppe heaks, välja arvatud juhul, kui on selge, et vanemliku vastutuse teostamine kokkulepitud viisil ei ole kooskõlas lapse huvidega. Sama kohaldatakse sellise kokkuleppe puhul, mille on sõlminud vanemad, kes ei ela koos.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Lapse huvide kaitsmiseks julgustab kohus alaealise eest hoolitsemist käsitleva menetluse ajal vanemaid leidma lahendust lepituse teel. Kohus võib ette näha, et vanemad peavad võtma osa kohtuvälisest lepitus- või vahendusmenetlusest või pereteraapiast maksimaalselt kolme kuu jooksul või võib neid kohustada kohtuma lastepsühholoogiga.

Peale selle on võimalik kasutada n-õ abielu- ja perenõustamiskeskuste teenuseid. Neis keskustes pakuvad abi kvalifitseeritud psühholoogid ja sotsiaaltöötajad.

Lisaks võib laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegelev ametiasutus veenda vanemat, kes ei austa lapse või teise vanema õigusi (nt õigus lapse eest hoolitseda, lapsega regulaarselt suhelda), ning tutvustada talle õigusakte ja tema käitumise tagajärgi. Laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegelev ametiasutus võib samuti panna vanemale kohustuse kasutada professionaalset nõustamist, kui vanem ei suuda lahendada lapse kasvatamisega seotud probleeme ilma eksperdipoolse nõustamiseta, eelkõige lapse kasvatamise või suhtlusõiguse muutmist käsitlevate vaidluste ajal.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Kui on täidetud kindlaksmääratud tingimused, võib kohus vanemate avalduse alusel teha otsuse eelkõige järgmistes vanemate ja laste vaheliste suhetega seotud asjades:

- lapse isikuga seotud õigused (nt õigus otsustada lapse ees- ja perekonnanime üle või õigus anda nõusolek lapse lapsendamiseks);
- lapse isikuhooldusõiguse ja suhtlusõiguse kindlaksmääramine;

- c) lapse isikuhoolduse alternatiivsed vormid (nt eestkoste, lapse hooldamine kolmanda isiku poolt, asendushooldus, institutsionaalne hooldus);
- d) ülalpidamiskohustus;
- e) lapse esindamine ja tema vara valitsemine, nõusoleku andmine lapsele õigustoimingute tegemiseks;
- f) lapse jaoks olulised küsimused, milles vanemad ei suuda kokku leppida (olulisteks küsimusteks loetakse eelkõige lapse elukoha kindlaksmääramist ja tema hariduse või töötamise üle otsustamist, kuid mitte tavapäraste meditsiiniliste ja sarnaste protseduuride tegemist).

Kõige sagedamini teeb kohus otsuseid selle kohta, kelle hoolde ta lapse usaldab, ning potentsiaalselt lapsega suhtlemise õiguse ja lapse ülalpidamise kohta.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Lapse isikuhooldus on kõigest osa vanemliku vastutusega seotud kohustustest ja õigustest. Kui vanemalt, kellele ei antud lapse isikuhooldusõigust, ei võetud vanemlikku vastutust või tema vanemlikku vastutust ei piiratud ega peatatud, teostab ta endiselt vanemlikku vastutust seoses selle muude aspektidega ning ta ei jää ilma õigusest teha otsuseid last käsitlevates olulistest küsimustes. Vanemad teostavad vanemlikku vastutust vastastikusel kokkuleppel ja lähtuvalt lapse huvidest. Kui last käsitlevas küsimuses otsuse tegemisega viivitamine võib olla ohtlik, võib üks vanem teha otsuse või anda oma nõusoleku üksi; ta peab siiski teavitama teist vanemat viivitamata asjade seisust.

Kui vanemad ei saavuta kokkulepet lapse jaoks olulises, eelkõige lapse huvidega seotud küsimuses, teeb otsuse kohus ühe vanema avalduse alusel; seda kohaldatakse ka juhul, kui üks vanem on teise vanema lapse jaoks olulises küsimuses otsuse tegemisest kõrvale jättnud. Kohus teeb vanema avalduse alusel otsuse ka sellisel juhul, kui vanemad ei suuda kokku leppida, kumb neist esindab last kohtumenetluses või lapse vara valitsemisega seotud olulistest küsimustes.

Vanemad peavad teineteist teavitama kõigest olulisest, mis on seotud lapse ja tema huvidega.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Tsiviilseadustikus eristatakse lapse hooldusõiguse andmist ühele vanemale, vanemate jagatud või ühist hooldusõigust või lapse hooldusõiguse andmist muule isikule vanemate asemel. Lapse hooldusõiguse andmise üle otsustamisel võtab kohus arvesse lapse huve. Kohus võib jagatud või ühise hooldusõiguse kohta otsuse tegemisest loobuda, kui vanemad on suutelised teineteisega suhtlema ja koostööd tegema.

Ühine hooldusõigus (lapse ühine kasvatamine)

See lapse hoolduse vorm tähendab, et puudub konkreetne otsus, millega antakse lapse hooldusõigus ainult ühele vanemale. Praktikas tähendab see, et ühise hooldusõiguse puhul võib üks vanem näiteks tagada lapse haridusvajaduste ja teine vanem sportimisvajaduste rahuldamise ja/või üks vanem keskendub lapse keeleõppele, samas kui teine vanem pöörab suuremat tähelepanu lapse muudele kooliväliste tegevustele. Mõlemad vanemad osalevad võrdselt lapse tervise eest hoolitsemises ja materiaalsete vajaduste rahuldamises (nt toit, puhtus, rõivad jne). Kui lapse hooldusõigus antakse vanematele ühiselt, peavad vanemad sellega nõus olema.

Jagatud hooldusõigus (lapse kordamööda kasvatamine)

Jagatud hooldusõiguse korral on laps täpselt kindlaksmääratud ajavahemike kaupa vaheldumisi kummagi vanema hooldusel. Kohus määrab samuti kindlaks, millised õigused ja kohustused vanematel neil perioodidel on.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Vanema kohustuste ja õigustega seotud avaldus tuleb esitada sellele maakohtule (Prahas pealinnapiirkonna kohtule, Brnos munitsipalkohtule), kelle tööpiirkonnas on alaealise alaline elukoht; alalise elukoha puudumise korral tuleb pöörduda selle maakohtu poole, kelle tööpiirkonnas alaealine elab. Kohus võib alaealistega seotud asjades teha otsuse ka omal algatusel.

Avaldusele seatud nõuded sõltuvad avalduse liigist. Alati on siiski vajalik märkida menetlusosaliste ees- ja perekonnanimed ning aadressid või menetlusosaliste ja nende esindajate isikukoodid, kirjeldada olulisi asjaolusid ning märkida, millistele tõenditele hageja tugineb. Samuti peab avaldusest nähtuma, mida hageja taotleb ja millisele kohtule on avaldus adresseeritud.

Avaldus peab sisaldama kõiki kõnealuse asjaga seotud olulisi dokumente, nt sünnitunnistus, abielutunnistus, mis tahes varasemad lapsega seotud kohtuotsused jms. Avaldus tuleks esitada paberil vajalikul arvil eksemplarides, nii et üks eksemplar jääks kohtule ja iga menetlusosaline saaks vajaduse korral ühe eksemplari.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Kohus võib alustada alaealise kohtuliku kaitsega seotud menetlust ka omal algatusel.

Ajutisi meetmeid käsitleva määrusega võib kohus ka enne asja kohta sisulise otsuse tegemist nõuda menetlusosaliselt vajaliku elatise maksmist ja/või anda lapse hooldusõiguse ühele vanematest või kohtu määratud isikule, kui see on vajalik menetlusosaliste vaheliste suhete ajutiseks korraldamiseks või kui on alust arvata, et kohtuotsuse täitmine on ohus. Ajutisi meetmeid käsitlev määrus väljastatakse tavaliselt avalduse alusel, kuid kui kohus saab menetlust (sellest tulenevalt ka alaealiste kohtuliku kaitsega seotud menetlust) alustada asja sisuliste asjaolude alusel omal algatusel, võib kohus teha ajutisi meetmeid käsitleva määruse samuti omal algatusel. Ajutisi meetmeid käsitleva määruse tegemise eest vastutab see kohus, kes on pädev asja menetlema, välja arvatud juhul, kui seaduses on sätestatud teisiti. Ajutisi meetmeid käsitleva määruse taotlus peab sisaldama tsiviilkohtumenetluse seadustiku (õigusakt nr 99/1963 (seadustekogu); muudetud kujul) artikli 42 lõikes 4 ja artiklis 75 sätestatud andmeid, eelkõige järgmist: millisele kohtule on taotlus esitatud; taotluse esitaja ja taotluse sisu, s.t nende asjaolude kirjeldus, mille alusel on kavandatud ajutisi meetmeid käsitleva määruse tegemine õigustatud; taotluse eesmärk, s.t milliste meetmete võtmist taotleja soovib; väide, et ajutiselt on vaja korraldada menetlusosaliste suhteid või et on alust arvata, et kohtuotsuse täitmine on ohus; samuti taotluse koostamise kuupäev ja taotleja või tema esindaja allkiri. Taotlusele tuleb lisada dokumendid, millele taotleja viitab. Ajutiste meetmete taotlemisel peab taotleja ajutiste meetmetega kaasneva võimaliku kahju hüvitamise tagamiseks üldjuhul maksma kindlaksmääratud summas tagatise hiljemalt samal päeval, mil ta esitas taotluse ajutisi meetmeid käsitleva kohtumääruse saamiseks. Kuid kui ajutisi meetmeid taotletakse ülalpidamiskohustusega seotud asjas või kui tegemist on ajutisi meetmeid käsitleva määrusega, mille kohus võib teha ka omal algatusel, siis tagatist ei nõuta. Kohus teeb ajutiste meetmete kohta otsuse viivitamata. Kui otsusega viivitamisega ei kaasne ohtu, võib kohus teha ajutiste meetmete taotluse kohta otsuse seitsme päeva jooksul pärast taotluse esitamist. Kohus teeb otsuse menetlusosalisi ära kuulamata. Kui kohus teeb ajutisi meetmeid käsitleva määruse, kehtestab ta taotluse esitajale kohustuse esitada kohtule avaldus menetluse alustamiseks ettenähtud aja jooksul. Kohus võib samuti määrata, et esialgseid meetmeid kohaldatakse üksnes teatava aja jooksul.

Spetsiaalseid kohtumenetlusi käsitleva seadusega (õigusakt nr 292/2013 (seadustekogu); muudetud kujul) nähakse ette sellised ajutised erimeetmed, mida võetakse juhul, kui alaealine on jäetud hoolitsuseta, olenemata sellest, kas on olemas isik, kellel on lapse hooldusõigus, või kui lapse elu, tema normaalne areng või muu oluline huvi on tõsiselt ohus või kahjustada saanud. Sellisel juhul teeb kohus sellise ajutisi meetmeid käsitleva määruse, mille ta saab teha üksnes laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegeleva ametiasutuse taotluse alusel, ning korraldab lapse suhteid vajaliku aja jooksul, nähes ette lapse paigutamise otsusega kindlaksmääratud sobivasse keskkonda. Sellise ajutisi meetmeid käsitleva määrusega on võimalik paigutada laps ajutiselt asendusperrre selliseks ajaks, mille jooksul ei saa vanem mõjuvatel põhjustel lapse eest hoolitseda või pärast mille lõppemist on võimalik laps paigutada lapsendamisele eelnevale hooldusele; samuti on võimalik otsustada, et lapsendamiseks ei ole nõutav vanemate nõusolek. Kohus teeb ajutiste meetmete võtmist käsitleva taotluse

kohta otsuse viivitamata, kuid hiljemalt 24 tunni jooksul pärast taotluse esitamist. Otsus kuulub koheselt täitmisele ning kohus teeb otsuse täitmisega seoses koostööd asjakohaste ametiasutustega.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Kohtukulud käsitleva seaduse (seadus nr 549/1991; muudetud kujul) kohaselt ei tule alaealiste hooldusõiguse ja alaealiste kohtuliku kaitsega seotud menetluste puhul maksta lõivusid. See tähendab, et isik, kes esitab hagi seoses vanema kohustuste ja õigustega, ei ole kohustatud tasuma kohtukulusid. Teatavatel tingimustel on võimalik määrata õigusesindaja tasuta või vähendatud tasu eest. Kohus määrab esindaja selle menetlusosalise taotluse alusel, kellega seoses võib eeldada, et kohus vabastab ta täielikult või osaliselt kohtukulude tasumisest, kui see on vajalik näiteks tema huvide kaitsmiseks. Kui see on vajalik menetlusosalise huvide kaitsmiseks, määratakse talle advokaat. Esindaja määramine peab olema põhjendatud menetlusosalise olukorraga (praktikas võib põhjuseks olla raske majanduslik või sotsiaalne olukord, kuid alati on vaja arvesse võtta juhtumi konkreetseid asjaolusid) ning hagi näol ei tohi tegemist olla meelevaldse või ilmselgelt edutu katsega õigusi jõustada või neid kaitsta.

Seadusega, mis käsitleb õigusabi andmist Euroopa Liidus piirülestel vaidluste korral (seadus nr 629/2004; muudetud kujul), reguleeritakse õigusabi kättesaadavust seoses Euroopa Liidu liikmesriigis läbiviidavate õigustoimingutega, mille üks osaline on teises liikmesriigis elav füüsiline isik. Seda abi antakse seoses kohtumenetluse ja täitemenetluse raames tehtavate õigustoimingutega.

Advokaadina tegutsemist käsitlevas seaduses (seadus nr 85/1996; muudetud kujul) on sätestatud, millistel tingimustel on võimalik taotleda, et Tšehhi Advokaatuur määraks otse tasuta õigusnõustaja.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Jah, vanemlikku vastutust käsitleva otsuse peale on võimalik esitada apellatsioon. Vanemlikust vastutusest tulenevate õiguste ja kohustustega seoses on esimeses astmes pädevad otsuseid tegema maakohtud. Esimese astme kohtu otsuste peale esitatud apellatsioone lahendavad piirkonnakohtud (või Prahas lahendab neid munitsipaalkohus). Kohtu otsuse peale saab apellatsiooni esitada 15 päeva jooksul alates vaidlustatava kirjaliku kohtuotsuse saamisest, välja arvatud juhul, kui apellatsiooni esitamine ei ole seaduse alusel võimalik (nt ei saa apellatsiooni esitada selle kohtuotsuse peale, millega kiidetakse heaks vanematevaheline kokkulepe lapse hooldamise kohta). Apellatsioon, mis esitati pärast 15päevase tähtaja lõppu, loetakse samuti esitatuks õigeaegselt, kui apellant tegutses apellatsioonikohtult saadud ebaõige teabe alusel.

Tuleb rõhutada, et mõni otsus võib kuuluda esialgselt täitmisele – selliseid otsuseid võib täitmisele pöörata isegi juhul, kui nende peale on esitatud apellatsioon. Esialgselt kuuluvad täitmisele otsused, millega mõistetakse välja elatis, ja otsused, millega pikendatakse sellise kasvatusliku meetme kestvust, mille raames võeti laps ajutiselt ära vanemate või muu isiku hoole alt.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Tšehhi Vabariigis tuleb alaealise hooldusõigusega seotud otsuse täitmise avaldus esitada kohtule. Otsuse täitmisele pööramisel kohaldatakse spetsiaalseid kohtumenetlusi käsitlevas seaduses (seadus nr 292/2013; muudetud kujul) sätestatud menetlust.

Selliste menetluste puhul on pädev lapse elukohajärgne üldkohus, s.t see maakohus (Prahas pealinnapiirkonna kohus, Brnos munitsipaalkohus), kelle tööpiirkonnas alaealine vanematevahelise kokkuleppe või kohtuotsuse alusel või muude otsustava tähtsusega asjaolude tõttu elab. Avaldus peab sisaldama kogu vajalikku teavet (õigustatud isik ja kohustuslane, kohustuslasele pandud kohustuse ulatus ja sisu ning asjaomase kohustuse täitmise tähtaeg, samuti andmed täitedokumendi s.t täidetava otsuse kohta).

Enne otsuse täitmisele pööramiseks korralduse andmist võib kohus, kui tal on selleks konkreetsed põhjused ja/või kui kohustuslast ei teavitatud kohustuse täitmata jätmisega kaasnevatest tagajärgedest, kutsuda kohustuslast üles täitma otsust või kokkulepet vabatahtlikult ning teavitada teda võimalustest pöörata otsus tema vastu täitmisele rahatrahvide määramise või lapse äraviimise kaudu. Kohus võib samuti paluda, et asjakohane laste sotsiaal- ja õiguskaitsega tegelev ametiasutus suunaks kohustuslast kohustusi täitma, ilma et oleks vaja anda korraldust otsuse täitmisele pööramiseks.

Kui isik ei täida oma kohustust ka pärast kohtult juhiste saamist, näeb kohus ette otsuse täitmisele pööramise rahatrahvi määramisega. Seda võib teha korduvalt. Üksiku trahvi summa ei tohi olla üle 50 000 Tšehhi krooni. Muud kohtu võetavad meetmed võivad hõlmata kohtumist lepitajaga või lastepsühholoogiga või kohanemiskava kindlaksmääramist eesmärgiga hõlbustada järkjärgulisi kontakte lapse ja temaga suhtlemise õigust omava isiku vahel.

Kui nimetatud meetmete rakendamisest olenemata isik kohustusi ei täida või kui asjaolude põhjal on ilmne, et selline lähenemisviis ei ole taganud kohustuste täitmist, näeb kohus otsuse täitmisele pööramiseks erandjuhtudel ette lapse äravõtmise isikult, kellega laps ei peaks kokkuleppe või otsuse kohaselt koos olema. Otsus, millega anti korraldus lapse äraviimiseks, tehakse kohustuslasele teatavaks alles otsuse täitmise ajal.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetakse?

Vanemlikku vastutust käsitlevaid otsuseid, mille on teinud Euroopa Liidu liikmesriikide kohtud, tunnustatakse Tšehhi Vabariigis ühegi erimenetluse järgimist nõudmata kooskõlas nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrusega (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnustatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (edaspidi „määrus (EÜ) nr 2201/2003“). Kuid mis tahes huvitatud isik võib pöörduda kohtu poole, et saada otsus kohtuotsuse tunnustamise või tunnustamata jätmise kohta. Tšehhi Vabariigis menetlevad selliseid asju esimeses astmes maakohtud (Prahas pealinnapiirkonna kohtud, Brnos munitsipaalkohus). Pädev on taotluse esitaja suhtes üldise pädevusega maakohus. Muudel juhtudel on pädev see maakohus, kelle tööpiirkonnas leidis või võib leida aset sündmus, millega seoses on tunnustamine oluline.

Enne seda, kui vanemlikku vastutust käsitleva ja teises liikmesriigis tehtud otsuse saab Tšehhi Vabariigis täitmisele pöörata, tuleb see eespool osutatud määruses (EÜ) nr 2201/2003 sätestatud erimenetluse kohaselt täidetavaks tunnistada. Tšehhi Vabariigis esitatakse täitmisotsuse taotlus kohaliku pädevusega maakohtule (Prahas pealinnapiirkonna kohtule, Brnos munitsipaalkohtule). Kohaliku kohtu pädevus määratakse kooskõlas määrusega (EÜ) nr 2201/2003 kindlaks selle isiku alalise elukoha alusel, kelle suhtes täitmist taotletakse, või lapse alalise elukoha alusel; kui kumbki nimetatud kohtadest ei asu kohtuotsuse täitmise liikmesriigis, määratakse kohalike kohtute pädevus kindlaks otsuse täitmise koha alusel.

Lapsega suhtlemise õigust käsitlev otsus ja määruse (EÜ) nr 2201/2003 artikli 11 lõike 8 alusel tehtud otsus, millega nõutakse lapse tagastamist, kuuluvad vastavalt määruse (EÜ) nr 2201/2003 artiklitele 41 ja 42 teises liikmesriigis täitmisele ilma täitmisotsuse tegemise vajaduseta ning ilma võimaluseta selle tunnustamist vaidlustada, kui kohtuotsus on päritoluliikmesriigis tõendatud määruse (EÜ) nr 2201/2003 lisas esitatud standardvormi kasutades.

Otsuse tunnustamise või mittetunnustamise taotlusele ning täitmisotsuse taotlusele tuleb lisada selline otsuse koopia, mis vastab autentsuse tõendamiseks vajalikele tingimustele (nt otsuse duplikaat või tõestatud ärakiri), ning artikli 39 kohane tõend, mille on välja andnud otsuse teinud liikmesriigi asjakohane ametiasutus ja mis on vormistatud määruse (EÜ) nr 2201/2003 lisas esitatud standardvormi kasutades. Kui otsus on tehtud tagaselja, tuleb esitada ka selle dokumendi originaal või tõestatud koopia, millega kinnitatakse, et kohtusse ilmumata jätnud menetlusosalisele toimetati kätte menetluse algatamise avaldus või muu sarnane dokument, või mis tahes dokument, mis tõendab, et kostja aktsepteeris kohtuotsust sõnaselgelt. Kui tõendit või tagaselja tehtud otsusega seoses nõutavaid dokumente ei esitata, kohaldatakse määruse (EÜ) nr 2201/2003 artikli 38 lõikes 1 sätestatud menetlust.

Kui nimetatud määruses sätestatud tingimused on täidetud, kohaldatakse teises ELi liikmesriigis vanemliku vastutuse küsimuses tehtud otsuse täitmisele pööramise puhul sama menetlust nagu siseriiklike otsuste täitmisele pööramise puhul. Lisateabe saamiseks tutvuge eelmisele küsimusele antud vastusega.

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Kohtuotsuse peale esitatakse apellatsioon asjaomase otsuse teinud kohtule. Apellatsiooni kohta teeb otsuse kõrgema astme kohus.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Vanemlikku vastutust käsitlevates asjades määratakse kohaldatav õigus kindlaks vastavalt 19. oktoobri 1996. aasta vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioonile. Mis tahes kahepoolse välislepingu, mille Tšehhi Vabariik on sõlminud teiste riikidega, on ülimuslikud 1996. aasta konventsiooni suhtes, välja arvatud juhul, kui on tehtud 1996. aasta konventsiooni artikli 52 lõike 1 kohane deklaratsioon (sellise deklaratsiooni on Tšehhi Vabariik ja Poola teinud seoses vastastikuse kahepoolse kokkuleppega ning selle deklaratsiooniga tagati 1996. aasta konventsiooni ülimuslikkus).

Viimati uuendatud: 06/03/2019

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Vanemlik vastutus - Eesti

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus” igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Vanemlik vastutus tähistab vanema hooldusõigust, milleks on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Vanema hooldusõigus hõlmab õigust hoolitseda lapse isiku eest (*isikuhooldus*) ja õigust hoolitseda lapse vara eest (*varahooldus*) ning otsustada lapsega seotud asju. Varahooldus hõlmab õigust ja kohustust valitseda lapse vara, muu hulgas last esindada. See ei välista lapse õigust seaduses sätestatud juhtudel vara iseseisvalt valitseda.

Vanemal on alaealise lapse suhtes otsustusõigus, mille sisuks on õigus otsustada lapse igapäevaelu (tavahooldamise) asjade üle. Igapäevaelu asjade otsustamisena tuleb üldjuhul mõista sellise tavaotsustuse tegemist, mis esineb sageli ja mis lapse arengut üsivalt ei mõjuta. Lisaks otsustusõigusele on hooldusõiguslikul vanemal oma alaealise lapse suhtes ka esindusõigus. Ühist hooldusõigust omavatel vanematel on ühine esindusõigus.

Mõlemal vanemal on suhtlusõigus, mis tähistab mõlema vanema kohustust ja õigust suhelda lapsega isiklikult. Vanema suhtlusõigus ei sõltu hooldusõiguse olemasolust. Samuti on vanematel alaealise lapse suhtes ülalpidamiskohustus.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Vanemate ja laste vastastikused õigused ja kohustused tulenevad laste põlvnemisest, mis on kindlaks tehtud seaduses sätestatud korras. Ema on naine, kes on lapse sünnitanud. Isa on mees, kes on lapse eostanud. Loetakse, et lapse on eostanud mees, kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus, kes on isaduse omaks võtnud või kelle isaduse on tuvastanud kohus.

Vanemlik vastutus kui hooldusõigus oma lapse suhtes on omavahel abielus olevatel vanematel ühine. Kui vanemad ei ole lapse sünni hetkel omavahel abielus, on neil ühine hooldusõigus, kui nad isaduse omaksvõtu tahteavaldusi esitades ei ole väljendanud oma soovi jätta vanema hooldusõigus vaid ühele vanematele.

Juhul kui esindusõigust ei ole alaealise lapse kummalgi vanemal või kui lapse äritolu ei ole võimalik kindlaks teha, määratakse talle eestkostja. Sel juhul kuulub hooldusõigus eestkostjale. Eestkostja ülesanne on tagada lapse kasvatamine ja tema isiklike ja varaliste huvide kaitse.

Eestkostjaks võib olla nii täisealine piiramata teovõimega füüsiline kui juriidiline isik, näiteks lapse sugulane, kolmas isik või mõni asutus (äriühing või kohalik omavalitsus). Juriidiline isik määratakse eestkostjaks siis, kui sobivat füüsilist isikut ei leita või kui see on olnud vanema tahe testamendis või pärimislepingus. Juriidiline isik peab süstemaatiliselt tegelema eestkostetavatele füüsilisest isikust eestkostjate otsimise, nõustamise ja koostamisega.

Ajutiselt kuni eestkostja määramiseni täidab eestkostja ülesandeid lapse rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne valla- või linnavalitsus, kui eestkostete seadmise eeldused on täidetud. Eestkostja ülesannete täitmisel on valla- või linnavalitsusel eestkostja õigused ja kohustused.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse hooldusõigust teostada, on neil võimalik anda nõusolek lapse lapsendamiseks. Vanema nõusolek lapsendamiseks ei jõustu enne kaheksa nädala möödumist lapse sünnist ning enne vanema nõusoleku jõustumist ei saa lapsendamiseavaldust kohtule esitada. Vanema nõusolekul võib lapse enne lapsendamiseks antud nõusoleku jõustumist anda hooldada last lapsendada soovivale isikule.

Kui esindusõigust ei ole alaealise lapse kummalgi vanemal või kui lapse äritolu ei ole võimalik kindlaks teha otsustab kohus eestkostja määramise omal algatusel või valla- või linnavalitsuse või huvitatud isiku avalduse alusel.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Kui vanemad on lahutatud või elavad lahus siis peavad nad otsustama, kuidas edasised hooldusõiguslikud küsimused lahendada. Hooldusõiguslikud vanemad võivad kokku leppida ühise esindusõiguse teostamise korraldamises, kuid hooldusõiguse kuuluvuse muutmise, sh ühise hooldusõiguse lõpetamine, on võimalik ainult kohtu kaudu.

Kummalgi vanemal on õigus kohtult hagita menetluses taotleda, et lapse hooldusõigus antaks talle osaliselt või täielikult üle. Hooldusõiguse vaidluse võib kohus lahendada ka hagimenetluses, kui seda nõutakse koos abielu lahutamise või elatise välja mõistmisega.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Hooldusõiguslikud vanemad võivad ühise hooldusõiguse teostamist korraldada vabas vormis, kuid hooldusõiguse kuuluvuse muutmise, sh ühise hooldusõiguse lõpetamine, on võimalik ainult kohtu kaudu. Hooldusõiguse küsimused otsustab ja paneb õiguslikult siduvalt paika üksnes kohus. Kohus lähtub lapsesse puutuvaid asju läbi vaadates esmajoones lapse huvidest, arvestades kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvi. Hooldusõigusega seotud vaidlused on hagita perekonnaasjad, mille suhtes teeb kohus kohtumääruse. Vanemal tuleb oma õiguste määramisel lapse suhtes esitada kohtusse avaldus.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Hooldusõiguslikud vanemad võivad ühise hooldusõiguse teostamist korraldada vabas vormis, kuid hooldusõiguse kuuluvuse muutmise, sh ühise hooldusõiguse lõpetamine, on võimalik ainult kohtu kaudu. Kokkuleppele jõudmiseks saavad vanemad kasutada perelepitusteenust, kuhu saab vanemad suunata kohalik omavalitsus. Näiteks saavad vanemad vabas vormis või perelepitajate abiga paika panna lasega suhtlemise korra, kuid kui kokkulepet rikutakse on neil vaja pöörduda kohtusse täitedokumendi (s.o kohtumäärus) saamiseks.

Lapsega suhtlemise korra määramise tegutseb ka kohus kohtumenetluse raames lepitusorganina, püüdes saavutada vanemate kokkulepet lapsega suhtlemise kohta. Kohus kuulab asjaosalised võimalikult aegsasti ära ja juhhib nende tähelepanu võimalusele kasutada perenõustaja abi eelkõige ühise seisukoha kujundamiseks lapse hooldamisel ja tema eest vastutamisel. Kohus võib last puudutava menetluse peatada, kui sellega ei kaasne lapse huvisid ohustavat viivitust ning kui asjaosalised on valmis laskma ennast kohtuväliselt nõustada või kui kohtu arvates on muul põhjusel väljavaateid asja lahendamiseks asjaosaliste kokkuleppel.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Kohtu pädevusse kuuluvad küsimused, mis on seotud vanemate õigusega lapsega suhelda, hooldusõiguse muutustega, hooldusõiguse taastamise ja kohustusega maksta elatist ning muuta vanema taotlusel selle suurus.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Vanemate ja laste vastastikused õigused ja kohustused tulenevad laste põlvnemisest ehk vanemal, kellest laps põlvneb, on lapse suhtes hoolduskohustus. Vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused tulenevad sellest, kellel on lapse hooldusõigus, seega kui lapse hooldusõigus on ainult ühel vanemal, siis ta saab kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata.

Vanemal võib olla ainuhooldusõigus juba lapse sündnisti saati, näiteks siis, kui isaduse omaksvõtu tahteavaldusi esitades on väljendatud oma soovi jätta vanema hooldusõigus vaid ühele vanematele. Ainuhooldusõigus võib ka ühel vanemal tekkida, välja võib tuua kolm näidet.

Ainuhooldusõigus on vanemal siis, kui vanem on kohtult hagita menetluses taotlenud, et lapse hooldusõigus antaks talle osaliselt või täielikult üle. Tavaliselt taotleb vanem seda siis, kui ühist hooldusõigust omavad vanemad elavad alaliselt lahus või ei soovi muul põhjusel hooldusõigust edaspidi ühiselt teostada. Vanem teostab hooldusõigust üksinda ka siis, kui hooldusõigus kuulub vanematele ühiselt, kuid ühe vanema hooldusõigus on peatatud. Kui vanemale seaduse või kohtulahendi alusel kuuluv ainuhooldusõigus lapse suhtes on peatatud ja peatamise põhjuse äralangemist ei ole alust oodata, annab kohus hooldusõiguse üle teisele vanemale, kui see vastab lapse huvidele.

Kohus annab hooldusõiguse teisele vanemale üle ka siis, kui ainuhooldusõigusega vanem on surnud või temalt on hooldusõigus ära võetud, välja arvatud juhul, kui see ei vasta lapse huvidele.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Ühise hooldusõiguse korral teostavad vanemad lapse suhtes ühist hooldusõigust ja täidavad hoolduskohustust omal vastutusel ja üksmeeles, pidades silmas lapse igakülgset heaolu. Ühist hooldusõigust omavatel vanematel on ka ühine esindusõigus.

Kui vanemad ei jõua ühist hooldusõigust teostades lapsele olulises asjas kokkuleppele, võib kohus vanema taotlusel anda selles asjas otsustusõiguse ühele vanemale. Otsustusõiguse üleandmise korral võib kohus otsustusõiguse teostamist piirata või panna seda teostavale vanemale lisakohustusi.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Hooldusõigusega seotud vaidlusi lahendab maakohus. Hooldusõigusega seotud vaidluse korral tuleb avaldajal esitada maakohusse avaldus asja hagita menetluses lahendamiseks. Avaldus tuleb esitada lapse elukohajärgsele maakohule.

Avalduses tuleb märkida kohtu nimi, avaldaja ja asjast puudutatud isiku ning nende laste isikuandmed, samuti avaldaja selgelt väljendatud nõue. Lisaks märgitakse avaldusse faktilised asjaolud ning avaldaja peab loetlema ja esitama avalduses tema käsutuses olevad tõendid. Avaldusele peab alla kirjutama avaldaja või tema esindaja. Esindaja puhul lisatakse sellele volikiri või muu dokument, mis tõendab tema esindusõigust.

Avaldus ja dokumentaalsed tõendid tuleb kohtule esitada kirjalikult eesti keeles. Kui menetlusosalise kohtule esitatud avaldus, taotlus, kaebus või vastuväide ei ole eestikeelne, nõuab kohus määratud tähtpäevaks esitajalt selle tõlget eesti keelde.

Vanema õiguste määramise lapse suhtes ja lapsega suhtlemise korraldamise ehk hooldusõiguse asjad võib kohus lahendada ka hagimenetluses, kui seda nõutakse koos abielu lahutamise või elatise väljamõistmisega hagimenetluses.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Kohus vaatab hooldusõigusega seotud hagita asja läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi (vaata tsiviilkohtumenetluse seadustik [1]).

Kiirmenetluses saab kohus last puudutatavates asjades lahendada üksnes alaealisest lapsest lahus elavalt vanemalt lapsele elatise nõudmises.

Hooldusõiguse asju lihtsustatud korras läbi vaadata ei saa, kuid hooldusõiguse asjad on hagita asjad ning erinevad seetõttu tavapärasest hagimenetlusest.

Hagita asjas selgitab kohus ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Kohus ei ole seotud menetlusosaliste esitatud taotluste ega asjaoludega ega nende hinnanguga asjaoludele, kui seadusest ei tulene teisiti. Leebemad on nõuded ka kohtuistungite protokollimisele ja dokumentide kätte toimetamisele. Hooldusõiguse asjades on lisaks kohtul võimalik kohaldada abinõusid, et hooldusõiguse teostamist või lapsega suhtlemist menetluse ajaks reguleerida või tulevane kokkulepete täitmine tagada.

Kui on alust arvata, et abinõude kohaldamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha, võib kohus rakendada hagi tagamise abinõusid ehk kohaldada esialgset õiguskaitset. Hagita perekonnaasjas võib esialgset õiguskaitset kohaldada iga kohus, kelle tööpiirkonnas on vaja abinõu rakendada. Abinõud on näiteks lapse väljaandmine teisele vanemale või seadusest tuleneva ülalpidamiskohustuse täitmine, muu hulgas saab kohustada kostjat menetluse ajal elatist maksma või selleks tagatist andma.

[1] Tsiviilkohtumenetluse seadustik – TsMS (RT I 2005, 26, 197; RT I, 21.06.2014, 58). Internetis: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014058?leiaKehtiv>.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Kui kohus leiab, et füüsiline isik ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid kanda, võib kohus vabastada ta täielikult või osaliselt õigusabi kulude kandmisest, riigilõivu maksimisest.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Hagita menetluse lahend on kohtumäärus, millele kohaldatakse hagimenetluses tehtava kohtumääruse kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti.

Hooldusõiguse kohta tehtud kohtumäärust saab apellatsioonimenetlust reguleerivate üldsätete kohaselt edasi kaevata, kui apellant leiab, et esimese astme kohtu otsus põhineb õigusnormi rikkumisel (nt esimese astme kohus on materiaalõiguse või menetlusõiguse normi kohaldanud ebaõigesti). Eelnimetatud põhjustel on võimalik esitada ka kassatsioonikaebus Riigikohtusse.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnel muul ametiasutusel vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Hooldusõiguse asjad lahendatakse hagita menetluses. Hagita perekonnaasjas teeb kohus määruse, mis kuulub täitmisele alates jõustumisest, kui seadusest ei tulene teisiti. Kohtumäärus hagita asjas on täitedokument. Juhul, kui võlgnik ei täida hooldusõiguse kohta tehtud kohtumäärust vabatahtlikult, siis täidetakse määrus sissenõudja avalduse alusel täitemenetluses. Selleks peab sissenõudja esitama avalduse kohtutäiturile, kelle tööpiirkonnas on võlgniku elu- või asukoht või kus asub võlgniku vara. Lapsega suhtlemise võimaldamise asjas teeb kohtutäitur täitetoimingu alusel koostööd lapse elukohajärgse või erandina kohustatud isiku elukohajärgse kohaliku omavalitsuse esindajaga, kellel on eriteadmised lastega suhtlemiseks. Vajaduse korral võib kohtutäitur ka tõstatada kohaliku omavalitsuse ees küsimuse lapse ajutiseks paigutamiseks hoolekandeesutusse. Kui kohustatud isik takistab sundtäitmist, võib tema suhtes kohaldada sunniraha määramist.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetakse?

Euroopa Nõukogu määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis reguleerib vanemlike õiguste ja kohustuste suhtes tehtud kohtulahendite kohtualluvust, tunnustamist ja täitmist, kohaselt tunnustatakse ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsust teistes liikmesriikides ühegi erimenetluse järgimist nõudmata. Määrust kohaldatakse kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides, välja arvatud Taani.

Lapse suhtes vanemlikku vastutust käsitlevat kohtuotsust, mis on tehtud liikmesriigis ja on selles liikmesriigis täitmisele pööratav ning kätte antud, täidetakse teises liikmesriigis siis, kui see on huvitatud poole taotlusel kuulutatud seal täitmisele pööratavaks. Selleks tuleb esitada täitmisotsuse taotlus kohtule.

Taotluse esitamiseks kohtu leidmine [siit](#).

Kohtuotsuse tunnustamist taotleb või vaidlustab või selle täitmisotsust taotleb pool peab esitama:

- a) kohtuotsuse koopia, mis vastab selle ehtsuse kindlakstegemiseks vajalikele tingimustele ning
b) tõend vanemliku vastutust käsitlevate kohtuotsuste kohta.

Vorm kättesaadav [siit](#).

Vanemlikku vastutust käsitlevat kohtuotsust ei tunnustata:

- a) kui selline tunnustamine on oluliselt vastuolus selle liikmesriigi avaliku korraga, kus taotletakse tunnustamist, võttes arvesse lapse parimaid huve;
b) kui see on tehtud last ära kuulamata, rikkudes olulisi protsessiõiguse põhimõtteid selles liikmesriigis, kus taotletakse tunnustamist, välja arvatud kiireloomulistel juhtudel;
c) kui see on tehtud tagaselja ja algatamist käsitlevat või samaväärset dokumenti ei ole kohale ilmumata jäänud isikule edastatud küllalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui on tõestatud, et selline isik on kohtuotsuse selgesõnaliselt heaks kiitnud;
d) iga isiku taotluse alusel, kes väidab, et kohtuotsus kahjustab tema vanemlikku vastutust, kui otsus on tehtud ilma seda isikut ära kuulamata;
e) kui see on vastuolus hilisema vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsusega, mis on tehtud liikmesriigis, kus taotletakse tunnustamist;
f) kui see on vastuolus hilisema vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsusega, mis on tehtud teises liikmesriigis või mitteliikmesriigis, kus on lapse peamine elukoht, tingimisel et hilisem kohtuotsus vastab tingimustele, mis on vajalikud selle tunnustamiseks liikmesriigis, kus seda taotletakse;
või
g) kui ei järgita Euroopa Nõukogu määruse (EÜ) nr 2201/2003 artiklis 56 sätestatud menetlust

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Taotluse esitamiseks kohtu leidmine [siit](#).

Kohtuotsuse tunnustamist taotleb või vaidlustab või selle täitmiseks taotleb pool peab esitama:

- a) kohtuotsuse koopia, mis vastab selle ehtsuse kindlakstegemiseks vajalikele tingimustele ning
b) Euroopa Nõukogu määruse (EÜ) nr 2201/2003 artikkel 39 kohane tõend vanemliku vastutust käsitlevate kohtuotsuste kohta.

Vorm kättesaadav [siit](#).

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Eesti rahvusvahelise eraõiguse seaduse [1] kohaselt reguleerib lapse ja vanemate vahelisi perekonnaõiguslikke suhteid lapse elukohajärgse riigi õigus. Samuti kohaldub konventsiooni osaliskriteeriumide vahel vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö 1996. a Haagi konventsioon.

Kohaldatava õiguse määramist võivad reguleerida ka õigusabileingud. Eesti Vabariik on sõlminud õigusabilepingud järgnevate riikidega:

Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi õigusabi ja õigussuhete leping (1993);

Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (1993);

Eesti Vabariigi ja Ukraina leping õigusabi ja õigussuhete kohta tsiviil- ning kriminaalasjades (1995);

Eesti Vabariigi ja Poola Vabariigi vaheline leping õigusabi osutamise ja õigussuhete kohta tsiviil-, töö- ning kriminaalasjades (1999).

Kuivõrd Leedu, Läti ja Poolaga sõlmitud õigusabilepingute puhul on kõik lepingute osapooled ka Haagi 1996. a konventsiooni osapooled, on nendega otsustatud kohaldada konventsiooni sätteid kohalduva õiguse tuvastamisel.

[1] Rahvusvahelise eraõiguse seadus – REÕS (RT I 2002, 35, 217). Internetis: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13242136?leiaKehtiv>.

Viimati uuendatud: 30/08/2018

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusala seaduse koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusala seaduse koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Vanemlik vastutus - Kreeka

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus“ igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Vanemlik vastutus tähendab vanemate õigusi ja kohustusi. See hõlmab alaealise lapse eest hoolitsemist, tema vara valitsemist ja lapse esindamist mis tahes küsimustes, tehingutes või kohtuvaidlustes, mis on seotud lapse isiku või varaga. Seega tagatakse vanemliku vastutuse abil alaealise isiklike ja varaliste õiguste kaitse.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Vanemlikku vastutust teostavad kaks vanemat ühiselt. Kui vanemad teevad vanemliku vastutuse teostamisega seoses mis tahes otsuseid, tuleb silmas pidada lapse huve.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui üks vanematest ei ole suuteline teostama vanemlikku vastutust praktilistel põhjustel (nt haiglas või vangistuses viibimine) või juriidilistel põhjustel (teovõimetus), jääb sellele vanemale pelgalt õigus, samas kui vanemlikku vastutust teostab ainuisikuliselt teine vanem.

Kui kumbki vanem ei ole suuteline teostama vanemlikku vastutust, määratakse alaealisele hooldaja ning vanematele jääb vanemlik vastutus vaid pelgalt kui õigus, mida nad aga ei saa teostada.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Lahutuse või lahuselul puhul – ja tingimisel, et mõlemad vanemad on elus – lahendab vanemliku vastutusega seotud küsimused kohus. Vanemliku vastutuse võib anda ühele vanemale või mõlemale vanemale ühiselt, kui nad sõlmivad kokkuleppe ja määravad samaaegselt kindlaks lapse elukoha. Kohus võib otsustada teisiti ning eelkõige võib kohus jagada vanemliku vastutuse vanemate vahel või anda selle kolmandale isikule.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Kui kohus peab tegema otsuse vanemliku vastutuse teostamise kohta – näiteks lahutust või lahuselul käsitlevate kohtuasjade puhul –, võtab ta arvesse vanematevahelisi mis tahes kokkuleppeid, kuid need kokkulepped ei ole kohtu jaoks siduvad. Seda laadi kokkulepped ei pea olema koostatud konkreetseid vorminõudeid järgides, neist tuleb vaid seaduse kohaselt kohtule teada anda. Tavaliselt esitatakse huvitatud isikute koostatud dokument, mis sisaldab nendevahelist kokkulepet. See on seadusega sõnaselgelt ette nähtud juhul, kui abielu lahutavad vanemad, kellel on alaealised lapsed. Sel juhul tuleb kohtule esitada vanemate kirjalik kokkulepe, millega lahendatakse nende laste isikuhooldusõigust ja nendega suhtlemise õigust käsitlevad küsimused.

Kõigil muudel juhtudel võivad vanemad mitteametlikult kokku leppida vanemliku vastutuse teostamises – koostamata mis tahes ametlikku dokumenti või järgimata mis tahes ametlikku menetlust –, et jagada omavahel reaalset vastutust nii, et ühtede küsimuste eest vastutab üks vanem ja teiste küsimuste eest teine vanem. Näiteks võib ühel vanemal olla lapse isikuhooldusõigus ning teine võib valitseda alaealise lapse vara ja esindada tema huve.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Kui vanemad ei suuda jõuda kokkuleppele vanemliku vastutuse küsimuses ja selle kohta otsuse tegemine on lapse huvides, teeb asjas otsuse kohus.

Vahendus on vaidluste lahendamise alternatiivne meetod.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Kui vanemad on vanemliku vastutuse teostamisel eriarvamusel konkreetse küsimuses ja annavad asja lahendamiseks kohtule, võib kohus teha otsuse vaid selles küsimuses. Tegemist võib olla mis tahes küsimusega, mis tekib vanemliku vastutuse teostamisel ja mis põhjustab vanemate vahel lahkkelisid, sest nad jäävad kumbki oma arvumuse juurde. Seega on lahenduse leidmine lapse huvides. Küsimus võib olla objektiivselt tõsine – näiteks eesnime valimine, operatsiooniks nõusoleku andmine jne – või siis võib tegemist olla vähem tähtsa küsimusega, mida vanemad peavad siiski piisavalt oluliseks, et sellega kohtu poole pöörduda.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Jah, põhimõtteliselt küll, kuid üksnes ühele vanemale antud hooldusõiguse ulatuses. Vanemad võivad alati otsustada, et nad ei kohalda kohtu otsust määrata hooldusõigus vaid ühele vanemale. Isegi pärast seda, kui kohus on teinud otsuse, võivad vanemad kokku leppida teistsuguse korra kohaldamises, andes ka teisele vanemale võimaluse lapse eest hoolitseda, kuid seda loomulikult tingimusel, et selline korraldus on lapse huvides.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

See tähendab, et lapse eest hoolitsemisega seotud küsimustes peavad vanemad tegema otsused ühiselt.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Pädev kohus on alati ühe kohtunikuga esimese astme kohus (*μονομελές πρωτοδικείο*). Avaldus tuleb esitada territoriaalse pädevusega kohtule ja toimetada ka kostjale. Kohtule tuleb esitada ka avalduse esitamise aluseks olevad dokumendid.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Ühe kohtunikuga esimese astme kohus teeb otsuse vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku artiklites 681B ja 681C sätestatud erimenetlusele. See menetlus töötati välja töövaidluste puhul kohaldatava menetluse alusel, et tagada kohtuasjade kiire lahendamine. Kuna vanemlikku vastutust käsitlevad vaidlused on peamiselt isiklikku laadi, kohaldatakse selle menetluse raames ka teatavaid abieluasjade puhul kohaldatava menetluse elemente ning hagita menetluste eeskirju, mis on seotud uurimisasutusega ja tõendite kogumisega kohtu omal algatusel. Kuid kui vanemlikku vastutust käsitlev vaidlus on seotud mis tahes abieluvaidlusega, millele on osutatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 592 lõikes 11 (nt lahutus ja abielu kehtetuks tunnistamine) või seadustiku artikli 614 lõikes 1 (nt isaduse tuvastamine), peab kohus kohaldama seadustiku artiklites 598–612 ja 616–622 sätestatud menetlust. Kiireloomulistest asjades võib võtta ajutisi meetmeid (*ασφαλιστικά μέτρα*) ja teha ajutisi kohtumääruseid (*προσωρινή διαταγή*).

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Jah, teatavatel tingimustel on võimalik saada menetlusabi.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Vanemliku vastutuse kohta tehtud kohtuotsuse võib tühistada või seda võib muuta, kui kohtuotsuse tegemise aluseks olnud asjaolud on muutunud. Muudel juhtudel võib vanemliku vastutuse kohta tehtud kohtuotsuse vaidlustada mis tahes tavapärasel viisil (faktiliste või õigusküsimuste alusel esitatud apellatsioon (*έφεση*), ainult õigusküsimuste alusel esitatud apellatsioon (kassatsioonikaebus, *αναίρεση*), avaldus otsuse tühistamiseks (*ανακοπή ερημοδικίας*), avaldus kohtuotsuse läbivaatamiseks (*αναψηλάφηση*)) vastavalt tavapärasele nõuetele.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Vanemliku vastutuse kohta tehtud kohtuotsus on täitmisele pööratav tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 950 alusel, kui sellega kehtestatakse ka kohustusi, s.t kui sellega ei lahendata pelgalt vanemliku vastutusega või alaealise lapse hooldusõigusega või suhtlusõigusega seotud küsimusi, vaid nähakse ette ka lapse üleandmine või tagastamine või määratakse kindlaks lapsega suhtlemise kord või keelatakse pooltel vastupidiselt tegutseda. Eelkõige võidakse teha järgmist: a) teha kohtuotsus, millega nähakse ette lapse üleandmine või tagastamine ning milles nõutakse, et vanem, kelle käes on laps, tegutseks vastavalt kohtu poolt ette nähtule, ning puhuks, kui ta kohtuotsust ei järgi, võidakse sama kohtuotsusega määrata automaatselt kuni 50 000 euro suurune rahatrav, mis tuleb tasuda lapse üleandmist või tagastamist nõudvale hagejale, või kuni üheaastane ajutine vangistus või mõlemad karistused (kaudne täitmine (*έμμεση εκτέλεση*)); ning b) kui takistatakse vanema suhtlusõiguse kasutamist, võidakse suhtlusõigust käsitleva kohtuotsuse alusel määrata selle õiguse kasutamist takistavale isikule rahatrav ja vangistus (täiendav täitmine (*αναπληρωματική εκτέλεση*)).

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetak?

Teises liikmesriigis tehtud vanemlikku vastutust käsitlevaid kohtuotsuseid tunnustatakse automaatselt, ilma et Kreeka haldusasutused nõuaksid mis tahes erimenetluse järgimist. Kreeka kohtud on pädevad tegema otsuseid välisriigi kohtuotsuse kehtivuse kohta või välisriigi kohtuotsuse tunnustamist käsitlevate taotluste kohta, kontrollimata algse otsuse teinud liikmesriigi pädevust. Kui Kreekas taotletakse otsuse tunnustamist, võivad Kreeka kohtud keelduda vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamisest järgmistel juhtudel: a) kui see otsus on vastuolus Kreeka avaliku korraga, võttes alati arvesse lapse huve; või b) kui otsus on vastuolus hilisema kohtuotsusega, mille Kreeka kohtud on teinud vanemlikku vastutust käsitlevas asjas. Kui Kreeka kohtutel on vastavalt nõukogu määrusele (EÜ) nr 2201/2003 pädevus lapse elukoha alusel, võivad Kreeka kohtud kui tunnustamisaotluse saanud liikmesriigi kohtud teha vanemlikku vastutust käsitlevas asjas lapse jaoks teistsuguse otsuse, tehes asja kohta hilisema otsuse, kontrollimata eelnevalt algse otsuse teinud liikmesriigi kohtu pädevust ja selle otsuse siduvat laadi (näiteks seda, kas otsuse peale on võimalik esitada apellatsioon).

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Sellistes asjades on pädev ühe kohtunikuga esimese astme kohus, kes menetleb asja vaidluse laadist lähtuvalt.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Vanemate ja lapse vaheliste suhete suhtes kohaldatakse järgmist õigust järgmises prioriteetsuse järjekorras: 1) selle riigi õigust, mille kodanikud nad viimati kõik olid; 2) selle riigi õigust, kus asus nende viimane ühine alaline elukoht; 3) selle riigi õigust, mille kodanik laps on.

Viimati uuendatud: 21/10/2016

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õigusliku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Juhime tähelepanu sellele, et käesoleva lehekülje originaalkeelset versiooni on hiljuti muudetud. Valitud keeleversiooni meie töötajad parajasti tõlgivad.

Vanemlik vastutus - Hispaania

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus“ igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Termini „vanemlik vastutus“ asemel kasutatakse Hispaania õigusaktides tavaliselt terminit „vanema hooldusõigus“ (*patria potestad*). See hõlmab õigusi ja kohustusi, mis on füüsilistel isikutel – tavaliselt vanematel – või juriidilistel isikutel, kellele on seadusega või kohtuotsusega antud kohustus kaitsta alaealise isikut ja vara.

Vanema hooldusõigust tuleb alati teostada laste huvides, võttes arvesse nende isiksuseomadusi ning austades nende füüsilist ja vaimset puutumatumust.

Vanema hooldusõigus hõlmab järgmisi õigusi ja kohustusi:

1. laste eest hoolitsemine ja nendega koos olemine, nende toitmine, nende hariduse võimaldamine ja nende igakülgse arengu tagamine;
2. laste esindamine ja nende vara valitsemine.

2 Kellele lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Alaealiste lastega seotud vanemlik vastutus on nende vanematel.

Lahuselu ja abielulahutuse korral või juhul, kui vanemad ei ela koos, on mõlemal vanemal kõik õigused ja kohustused seoses alaealisega või tema varaga, välja arvatud erandlike asjaolude korral.

Kui vanemad elavad eraldi, teostab vanema hooldusõigust see vanem, kellega koos laps elab. Kuid kui teine vanem esitab avalduse, millele on lisatud põhjendused, võib kohus lapse huvidest lähtuvalt näha ette vanemate ühise hooldusõiguse või võib vanema hooldusõigusega hõlmatud ülesanded ema ja isa vahel ära jagada.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Hispaania õiguse kohaselt võidakse määrata muud sugulased, isikud või asutused, kes peavad kohtu järelevalve all teostama vanemlikku vastutust alaealiste suhtes juhul, kui vanemad ei suuda täita seaduses sätestatud kohustust hoolitseda alaealiste eest või ei täida seda kohustust rahuldavalt.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Kui vanemad alustavad lahuselu või lahutavad oma abielu, võib vanemliku vastutuse määrata kindlaks järgmiselt:

mõlema vanema taotluse alusel vanematevahelises kokkuleppes (*convenio regulador*), mille peab heaks kiitma kohus;

võistleva menetluse raames tehtud kohtuotsusega.

Vanemlik vastutus, mille eesmärk on kaitsta alaealisi, on mõlemal vanemal.

Alaealiste eest hoolitsemiseks tehtud korraldusi võib kirjeldada järgmiselt.

Hooldusõiguse võib anda ka ainult ühele vanemale. Selline korraldus on kõige levinum nii lahuselu kui ka abielulahutuse puhul, mis toimub kas vastastikusel kokkuleppel või mida menetletakse võistleva menetluse raames; hooldusõiguse jäädud vanemale tagatakse suhtlusõigus.

Võidakse ette näha ühine hooldusõigus, mille puhul alaealised elavad vaheldumisi ühe ja teise vanema juures.

Erandjuhul, kui asjaolud seda tingivad ja kui see on alaealise huvides, võib kohus vanemate ettepanekul või omal algatusel teha otsuse, millega annab vanema hooldusõiguse kolmandale isikule.

Olukordades, kus alaealise eest hoolitsemine on antud ametiasutusele, säilitatakse *status quo* ja isikuhooldusõigust ei anta kummalegi vanemale.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Vanemad, kes jõuavad vanemliku vastutusega seotud küsimustes üksmeelele, peavad esitama allkirjastatud vanematevahelise kokkuleppe (*convenio regulador*), mis sisaldab kõiki kokkulepituid punkte. Muu hulgas peab asjaomane dokument sisaldama sõnaseiget kokkulepet järgmise kohta:

alaealise eest hoolitsemiseks tehtud korraldused;

vanemate suhtlusõigus;

vanemliku vastutuse teostamine;

perekonna ühise eluaseme kasutamine;

alaealisele makstav elatis.

Vanematevaheline kokkulepe koos avaldusega tuleb esitada asjakohasele esimese astme kohtule. Vanemad peavad selle kohtus kinnitama. Pärast alaealiste (kui nad on piisavalt vanad ütluste andmiseks) ja prokuröri ärakuulamist hindab kohtunik kokkuleppeid.

Kohtunik kiidab abikaasade sõlmitud kokkuleppe abielu kehtetuks tunnistamise, lahuselu või abielu lahutamise tagajärgedega tegelemise kohta heaks, kui sellega ei kahjustata laste huve. Kui menetluspoolel teevad ettepanekuid lapselaste ja vanavanemate suhtlus- ja külastusõiguse kohta, võib kohtunik need heaks kiita pärast seda, kui on korraldatud istung, millest võtavad osa vanavanemad ja kus nad annavad oma nõusoleku.

Kui kohus jätab kokkuleppe heaks kiitmata, peab ta tegema põhjendatud otsuse. Sellisel juhul peavad abikaasad esitama kohtunikule heakskiitmiseks uue ettepaneku, kui see on asjakohane.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Pooltevahelise kokkuleppe saavutamiseks on perelepitus parim alternatiiv kohtuotsusele.

Et sõlmitud kokkulepe oleks täitmisele pööratav, peab kohus selle alati oma otsusega heaks kiitma.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Oma otsuse tegemisel lähtub kohtunik alati alaealiste laste huvidest, vältides võimaluse korral vendade-õdede lahutamist, ning teeb pärast laste ärakuulamist (tingimusel, et lapsed on otsustusvõimelised) otsuse järgmiste küsimuste kohta:

kohtulikud meetmed seoses lapse eest hoolitsemise ja hooldusõigusega, mis on antud ühele või mõlemale vanemale, ning lapsele hariduse andmisega; suhtlusõigust käsitlevad kokkulepped, milles on märgitud kohtumise aeg ja viis ning koht, kus vanemad saavad oma lastega suhelda ja nendega aega veeta; erandjuhul võib olla vaja suhtlusõigust piirata või see peatada, kui ilmnevad tõsised asjaolud või kui üks vanematest eksib raskelt ja korduvalt oma kohustuste vastu;

vanema hooldusõiguse andmine ning vajaduse korral – ja kui see on laste seisukohast asjakohane – sellise otsuse tegemine, millega usaldatakse sellise hooldusõiguse täielik või osaline teostamine ühele vanematele, sealhulgas mõjuvatel põhjustel isiku ilmajätmine vanema hooldusõigusest;

mõlemalt vanemalt elatise väljamõistmine lapse vajaduste rahuldamiseks, võttes arvesse majanduslikku olukorda ning nähes ette meetmed eesmärgiga tagada elatise tõhusus;

perekonna ühise eluaseme ja ühiskasutatavate esemete kasutamiseõiguse määramine vanematevahelise kokkuleppe puudumise korral, eelistades seda abikaasat, kellele anti alaealiste laste isikuhooldusõigus.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Üldjuhul on vanematel ühine hooldusõigus. Mõlemad vanemad jagavad õigust teha otsuseid alaealisega seotud küsimustes ja neid küsimusi lahendada, seda isegi juhul, kui lapse isikuhooldusõigus on antud ainult ühele vanemale.

Juhul kui vanemad ei suuda jõuda üksmeelele otsustes, mille nad võivad või mis tuleks teha seoses alaealise lapsega (näiteks kooli või koolivälise tegevuse valik seoses kooli- ja haridusküsimustega, arsti valik seoses tervishoiuküsimustega, isiklike küsimuste alla kuuluv nime või usulise hariduse valik või alaealise elukoha või elukohariigi valik jne), ning kui vastastikuse kokkuleppe saavutamine on osutunud võimatuks, võib üks vanematest pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtu poole.

Pärast mõlema vanema ja lapse (tingimusel, et laps on otsustusvõimeline) ärakuulamist teeb kohus edasikaebamisele mittekuuluva otsuse, millega annab otsuste tegemise õiguse kas isale või emale. Kui erimeelsused jätkuvad või kui tekib mõni muu põhjus, mis raskendab olulisel määral vanema hooldusõiguse teostamist, võib kohus anda otsuste tegemise õiguse täielikult või osaliselt ühele vanematest või võib need ülesanded vanemate vahel ära jagada. Kõik need meetmed võetakse kuni kaheks aastaks.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkostja alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Juhul kui vanematele antakse ühine isikuhooldusõigus, hoolitsevad vanemad igapäevaselt lapse eest vaheldumisi eelnevalt kindlaksmääratud perioodide kaupa, kusjuures need perioodid kattuvad tavaliselt konkreetsete kooliperioodidega, näiteks õppeveerandite või -aastatega. Vanemad jagavad kõiki koolivaheaegu.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Lahuselu või abielu lahutamist vastastikusel kokkuleppel käsitlevates abieluasjades on pädev see esimese astme kohus, kelle tööpiirkonnas asub abikaasade viimane ühine elukoht või ühe taotleja elukoht.

Võistlevate abieluasjade puhul on pädev abikaasade ühise elukoha järgne esimese astme kohus ning kui abikaasad elavad eri kohtualluvuspiirkondades, võib hageja valida kas selle kohtu, kelle tööpiirkonnas asub abikaasade viimane ühine elukoht, või kostja elukohajärgse kohtu.

Menetlustes, mis käsitlevad eranditult alaealiste laste eest hoolitsemist, nende isikuhooldusõigust ja ülalpidamist ning mille poolteks on vanemad, kes ei ole teineteisega abielus, on pädev see esimese astme kohus, kelle tööpiirkonnas asub vanemate viimane ühine elukoht. Kui vanemad elavad eri kohtualluvuspiirkondades, võib hageja valida kas kostja elukohajärgse kohtu või alaealise elukohajärgse kohtu.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiiremenetlust?

Nende juhtumite puhul kohaldatakse järgmisi menetlusi.

Kui vanemad on saavutanud kokkuleppe, kohaldatakse juhul, kui vanemad ei ole abielus, tsiviilkohtumenetluse seaduse artiklis 777 lahuselu ja abielu lahutamise kohta ning alaealiste laste eest hoolitsemise, nende isikuhooldusõiguse ja ülalpidamisega seotud lõplike meetmete vastuvõtmiseks sätestatud vastastikusel kokkuleppel toimuvat menetlust.

Kui vanematevaheline kokkulepe puudub ja vanemad ei ole abielus, kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seaduse artiklites 770 ja 774 sätestatud võistlevat menetlust ka perekonnaasjade ja alaealisi käsitlevate asjade puhul.

Kiireloomuliste asjade puhul võib taotleda meetmete võtmist järgmiste menetluste kohaselt.

Enne seda, kui esitatakse avaldus abielu kehtetuks tunnistamiseks, lahuselu võimaldamiseks, abielu lahutamiseks, või menetlustes, milles käsitletakse alaealiste laste eest hoolitsemist, nende isikuhooldusõigust või ülalpidamist, võib võtta ajutisi meetmeid. Seda reguleeritakse tsiviilkohtumenetluse seaduse artiklitega 771 ja 772.

Sõnaselgelt on sätestatud, et kui on alust võtta kiireloomulisi meetmeid, võib esimese otsusega võtta kohesed meetmed.

Sarnaselt eespool kirjeldatud juhtudega võib võtta ajutisi meetmeid tulenevalt abieluasjas või alaealistega seotud menetluses esitatud avalduse vastuvõtmisest. Seda reguleeritakse tsiviilkohtumenetluse seaduse artikliga 773.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusabi?

Isik võib saada täielikku või osalist õigusabi, kui ta esitab tõendid selle kohta, et tema puhul on täidetud õigusabi seaduses õigusabi taotlejale sätestatud tingimused. (Vt teabeleht „Õigusabi – Hispaania“).

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Et teha kindlaks, milliseid otsuseid on võimalik edasi kaevata, tuleb vaadelda eraldi kõiki võimalikke otsuseid, mis on seotud vanemliku vastutusega.

Kõigi võistleva menetluse raames tehtud otsuste peale saab esitada apellatsiooni provintsikohtule.

Vastastikusel kokkuleppel toimuva menetluse raames tehtud otsuseid saab provintsikohtusse edasi kaevata, kuid üksnes juhul, kui vastuvõetud meede erineb vanematevahelise kokkuleppe (*convenio regulador*) tingimustest.

Seadusega ei ole ette nähtud õigust esitada apellatsiooni esialgseid ajutisi meetmeid või ajutisi meetmeid käsitlevate otsuste peale või vanema hooldusõiguse teostamist käsitlevate otsuste peale.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Kui vanemlikku vastutust käsitlevat kohtuotsust ei täideta vabatahtlikult, võib asjaomase otsuse teinud esimese astme kohtule esitada avalduse, milles taotletakse täitmata jäetud meetme või meetmete täitmisele pööramist.

Avalduses tuleb märkida, millise otsuse täitmist taotletakse ja kelle vastu tuleb täitmisele pööramise menetlust alustada.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetakse?

Otsuseid, mis on liikmesriigis tehtud abieluasjades seoses abikaasade ühise lapse vanemliku vastutuse teostamisega ja mis kuuluvad täitmisele asjaomases liikmesriigis ning millest on teavitatud, tunnustatakse Hispaanias iga huvitatud isiku taotluse alusel ühegi erimenetluse järgmist nõudmata kooskõlas nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrusega (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega.

Täitmisele pööramiseks tuleb esitada asjakohane taotlus selle koha kohtule, kus alaealine asub ja kus täitmisele pööramist taotletakse. Taotlusele tuleb lisada selle otsuse koopia, mille täitmisele pööramist taotletakse, ja see peab vastama kõigile autentisuse tõendamiseks vajalikele tingimustele kooskõlas V lisas esitatud standardvormiga. Advokaadi ja õigusesindaja olemasolu on vajalik.

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Et vaidlustada Hispaanias teises liikmesriigis vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse tunnustamine, peab isik pöörduma selle esimese astme kohtu poole, kellele on esitatud tunnustamise taotlus, ning väitma, et eksisteerivad määruses (EÜ) nr 2201/2003 sätestatud mittetunnustamise alused.

Need alused on järgmised:

otsus on lapse parimaid huve arvesse võttes oluliselt vastuolus avaliku korraga;

lapsele ei antud võimalust saada ära kuulatud (see põhjus ei ole vastuvõetav kiireloomulistel juhtudel);

otsus tehti tagaselja ning menetluse algatamist käsitlevat dokumenti ei edastatud või sellest ei teatatud, välja arvatud juhul, kui on tõestatud, et vaidlustav isik oli otsuse vastu võtnud ;

vaidlustavale isikule, kes on tunnustamise vastu ja väidab, et kohtuotsus kahjustab tema vanemlikku vastutust, ei antud võimalust olla ära kuulatud,

või see on vastuolus mõne hiljem tehtud otsusega.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Kohaldatakse alaealise tavalise elukoha õigust vastavalt 1996. aasta lastekaitse abinõusid käsitlevale Haagi konventsioonile.

Viimati uuendatud: 05/04/2019

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Vanemlik vastutus - Rumeenia

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus” igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Rumeenia tsiviilseadustikus (*Codul Civil*) kasutatakse terminit „vanema hooldusõigus” (*autoritatea părintească*). Vanema hooldusõiguse all mõistetakse kõiki õigusi ja kohustusi, mis vanemal on seoses lapse isiku ja tema varaga. Õigused ja kohustused kuuluvad võrdselt mõlemale vanemale ning neid teostatakse lapse huvidest lähtuvalt. Vanema hooldusõigust teostatakse seni, kuni laps omandab täieliku teovõime.

Vanemate õigused ja kohustused (mis on sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 487–499 ja seaduses nr 272/2004 (*Legea nr. 272/2004*) laste õiguste kaitse ja edendamise kohta) hõlmavad seoses lapse isikuga järgmist:

õigus ja kohustus luua lapse identiteet ja seda säilitada. Vanemad registreerivad lapse kohe pärast sündi ning lapsel on õigus nimele ja kodakondsusele.

Vanemad valivad lapse ees- ja perekonnanime;

õigus ja kohustus last kasvatada. Vanematel on õigus ja kohustus laps üles kasvatada, hoolitseda lapse tervise ning füüsilise, vaimse ja intellektuaalse arengu eest, samuti talle hariduse andmise ning tema väljaõppe ja kutsealase koolituse eest kooskõlas oma veendumustega ning vastavalt lapse eripärale ja vajadustele;

õigus ja kohustus valvata lapse järele;

õigus ja kohustus anda lapsele ülalpidamist. Vanemad on kohustatud andma solidaarselt alaealisele lapsele ülalpidamist. Vanemad on kohustatud toetama oma täiskasvanud last kuni kooli lõpetamiseni, kui laps jätkab õpinguid, kuid mitte kauem kui lapse 26aastaseks saamiseni;

õigus võtta lapse suhtes teatavaid distsiplinaarmeetmeid. Keelatud on võtta teatavaid meetmeid, näiteks kohaldada teatavaid füüsilisi karistusi, mis kahjustaksid lapse füüsilist, vaimset või emotsionaalset seisundit;

õigus taotleda lapse tagasitoomist mis tahes isikult, kellel puudub õigus lapse enda juures hoidmiseks;

vanemate õigus lapsega kokku saada. See õigus on seotud lapse õigusega mitte olla oma vanematest lahutatud muudel kui erandlikel ja ajutistel põhjustel (nt asendushooldusele paigutamine);

vanema õigus säilitada lapsega isiklik kontakt. Lapsega isikliku kontakti säilitamine on võimalik näiteks järgmisel viisil: vanem külastab last tema elukohas, vanem külastab last koolis, laps veedab vaheajad kordamööda mõlema vanemaga;

õigus määrata kindlaks lapse elukoht. Alaealine laps elab koos oma vanematega. Kui vanemad ei ela koos, otsustavad nad lapse elukoha üle vastastikusel kokkuleppel. Kui vanemad kokkuleppele ei jõua, teeb otsuse eestkostekohus (*Instanța de tutelă*);

õigus anda nõusolek lapse kihlumiseks ja abiellumiseks, kui laps on 16aastaseks saanud alaealine; õigus anda nõusolek lapse lapsendamiseks;

õigus vaidlustada ametiasutuste poolt seoses lapsega võetud meetmed ning esitada taotlusi ja hagisid enda ja lapse nimel.

Vanemate õigused ja kohustused (mis on sätestatud tsiviilseadustiku artiklites 500–502) seoses lapse varaga võivad hõlmata järgmist:

lapse vara valitsemine. Vanemal puudub õigus lapse vara käsutada (samuti puudub lapsel õigus käsutada vanema vara), kuid eksisteerib pärimis- ja ülalpidamisõigus. Vanematel on õigus ja kohustus valitseda nende alaealise lapse vara ning esindada last tsiviilõiguslike dokumentide vormistamisel või anda oma nõusolek nende dokumentide vormistamiseks. Pärast 14aastaseks saamist teostab alaealine laps oma õigusi ja täidab oma kohustusi ise, kuid tal peab olema vanemate ja vajaduse korral eestkostekohtu nõusolek;

õigus ja kohustus esindada alaealist last tsiviilõiguslike dokumentide vormistamisel või anda oma nõusolek selliste dokumentide vormistamiseks. Enne lapse 14aastaseks saamist esindavad teda tsiviilõiguslike dokumentide vormistamisel vanemad, sest lapsel puudub täielikult teovõime. Vanuses 14–18 aastat teostab laps oma õigusi ja täidab oma kohustusi ise, kuid piiratud teovõime tõttu peab tal olema vanemate eelnev nõusolek.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Õigused ja kohustused kuuluvad võrdselt mõlemale vanemale (tsiviilseadustiku artikli 503 lõige 1) järgmistel juhtudel: kui vanemad on abielus; pärast abielulahutust (tsiviilseadustiku artikkel 397); kui väljaspool abielu sündinud lapse puhul on tuvastatud tema põlvnemine mõlemast vanemast ja vanemad elavad koos (tsiviilseadustiku artikli 505 lõige 1).

Vanema hooldusõigust teostavad (lahus elavad) vanemad ebavõrdselt järgmistel juhtudel: kui abielu lahutatakse ja kohus leiab, et on lapse huvides, et vanema hooldusõigust teostaks ainult üks vanem (tsiviilseadustiku artikkel 398); abielu lahutamise korral (tsiviilseadustiku artikli 305 lõige 2); kui laps sündis väljaspool abielu ja vanemad ei ela koos (tsiviilseadustiku artikli 505 lõige 2).

Vanema hooldusõigust teostab üks vanem vastavalt tsiviilseadustiku artiklile 507, kui teine vanem on surnud või kui temalt on vanema õigused ära võetud või kui talle on seatud keeld jne.

Vanemad teostavad piiratud hooldusõigust, kui õigused ja kohustused kuuluvad kolmandale isikule või hoolekandeametusele (tsiviilseadustiku artikkel 399).

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Kui laps on saanud 14aastaseks, on vanemal õigused ja kohustused ainult seoses lapse isikuga. Lapse varaga seotud õigused ja kohustused kuuluvad lapse eestkostjale või kolmandale isikule.

Alaealised võetakse eestkoste alla siis, kui mõlemad vanemad on surnud, nende isikud ei ole teada, nad on vanema õigustest ilma jäetud või neile on määratud kriminaalkaristus, mistõttu nad ei saa vanema õigusi teostada, nende suhtes on väljastatud keelav kohtumäärus, nad on teadmata kadunud või surnuks tunnistatud, ning kui kohus teeb lapsendamissuhte lõppemise korral otsuse, et eestkoste seadmine on lapse huvides.

Eestkoste seatakse juhul, kui lapse eest ei hoolitse kumbki vanem pärast seda, kui neilt on võetud õigus teostada vanema õigusi.

Erandkorras võib eestkostekohus otsustada paigutada laps elama sugulase või mõne muu perekonna või isiku juurde, kui nad annavad selleks oma nõusoleku, või anda laps hoolekandeametuse hoolde.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Põhimõtteliselt on pärast lahutust vanematel ühine hooldusõigus või antakse hooldusõigus ainult ühele vanematest, kui selleks on mõjuvad põhjused, võttes arvesse lapse huve. Teisel vanemal säilib õigus jälgida lapse kasvatamist ja talle hariduse andmist ning tal on õigus anda nõusolek lapsendamiseks.

Erandkorras võib eestkostekohus otsustada paigutada laps elama sugulase või mõne muu perekonna või isiku juurde, kui nad annavad selleks oma nõusoleku, või anda laps hoolekandeametuse hoolde. Nad teostavad lapse suhtes vanemate õigusi ja kohustusi (tsiviilseadustiku artikkel 399).

Kui tegemist on väljaspool abielu sündinud lapsega ja on tuvastatud tema põlvnemine mõlemast vanemast, teostavad vanema hooldusõigust mõlemad vanemad ühiselt ja võrdselt, kui nad elavad koos. Kui väljaspool abielu sündinud lapse vanemad ei ela koos, teostab vanema hooldusõigust ainult üks vanematest.

Abikaasade vastastikusel kokkuleppel võidakse abielu lahutada notari juures isegi juhul, kui on olemas abielust sündinud lapsed, väljaspool abielu sündinud lapsed või lapsendatud lapsed või kui abikaasad saavutavad kokkuleppe kõigis küsimustes, mis käsitlevad perekonnanime kasutamist pärast lahutust, vanema hooldusõiguse teostamist mõlema vanema poolt, laste lahutusjärgse eluaseme kindlaksmääramist, eraldi elava vanema ja iga lapse vaheliste

isiklike suhete säilitamist ning vanemate poolt lapse kasvatamise, harimise, koolitamise ja kutseõppesse antava panuse kindlaksmääramist. Kui sotsiaaluuring näitab, et abikaasadevaheline ühist hooldusõigust või lapse eluaseme kindlaksmääramist käsitlev kokkulepe ei teeni lapse huve, jätab notar abieliu lahutamise avalduse rahuldamata ja soovib abikaasadel kohtu poole pöörduda.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Eestkostekohtu nõusolekul võivad vanemad kokku leppida vanema hooldusõiguse teostamises või lapse kaitsmiseks võetavates meetmetes, kui see on lapse huvides (tsiviilseadustiku artikkel 506).

Pooled võivad – ka ilma kohtukutseta – kohtusse ilmuda igal ajal asja kohtuliku arutamise kestel eesmärgiga taotleda, et kohus kinnitaks nendevahelise toimingu, s.t teeks otsuse kiirmenetluse korras. Kiirmenetluse otsus on lõplik ja kuulub täitmisele.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Enne kohtu poole pöördumist on vahenduse kasutamine vabatahtlik. Asja kohtuliku arutamise ajal on kohtuasutused kohustatud teavitama menetlusosalisi vahenduse kasutamise võimalusest ja eelistest. Kui vahenduse tulemusel kokkulepet ei saavutata, lahendatakse vaidlusküsimused kohtus.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Vt küsimusele nr 1 antud vastus.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Kui kohus otsustab, et vanema hooldusõigust teostab ainult üks vanematest, on asjaomasel vanemal õigus teha kõigis lapsega seotud küsimustes otsuseid ainuisikuliselt. Teisel vanemal säilib õigus kontrollida, kuidas toimub lapse kasvatamine ja talle hariduse andmine, ning tal on samuti õigus anda nõusolek lapsendamiseks.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkoste alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Vanemad teostavad hooldusõigust ühiselt ja võrdselt. Kui üks vanematest teeb ilma teise vanemata vanema õiguste teostamiseks ja vanema kohustuste täitmiseks igapäevase õigustoimingu heas usus toimivate kolmandate isikutega, siis eeldatakse, et tal on selleks teise vanema nõusolek.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Eestkoste- ja perekonnaasju menetleva kohtu (ringkonnakohtus või – kui see on asjakohane – laste- ja perekonnaasjade kohus) pädevusse kuuluvad avaldusi, mis käsitlevad üksikisikute kaitset, lahendatakse selles kohtus, kelle tööpiirkonnas asub kaitstava isiku elu- või asukoht (tsiviilkohtumenetluse seadustiku (*Codul de Procedură Civilă*) artikkel 94).

Põlvnemise tuvastamisega seotud avaldusi on pädev menetlema hageja elukohajärgne kohus ning ülalpidamiskohustustega (sealhulgas riiklike lapsetoetustega) seotud avaldusi on pädev menetlema see kohus, kelle tööpiirkonnas avalduse esitanud ülalpidamist saama õigustatud isik elab.

Hagiavaldusele tuleb lisada alaealise lapse sünnitunnistuse koopia, isikut tõendava dokumendi koopia, abieliu lahutamist käsitleva kohtuotsuse koopia, vahenduskokkulepe (kui see on olemas) ja mis tahes muud dokumendid, mida peetakse asja lahendamise seisukohast kasulikuks. Avalduse esitamisel ei tule tasuda tempimaksu.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Kohtu esimehe määrusega võib kohus kogu lahutusmenetluse jooksul võtta ajutisi meetmeid (kohaldatakse lühikeste menetlustähtaegadega erimenetlust), mis käsitlevad alaealise lapse eluaseme kindlaksmääramist, ülalpidamiskohustusi, riikliku lapsetoetuse sissenõudmist ja perekonna ühise eluaseme kasutamist (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 919).

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusbabi?

Menetlusbabi võidakse taotleda kooskõlas erakorralise määrusega nr 51/2008 (*Ordonanța de Urgență nr. 51/2008*) tsiviilasjades antava õigusabi kohta, mida on muudetud seadusega nr 193/2008 (*Legea nr. 193/2008*), hiljem muudetud kujul.

Menetlusbabi võidakse anda eraldi või kumulatiivselt advokaadipoolse abistamise, eksperdi, tõlkija või tõlgi tasude maksmise ja kohtutäituri tasu maksmise vormis, samuti kohtukulude maksmisest vabastamisena, nende kulude vähendamiseks või kulude osamaksetena või edasilükatud maksetena tasumise võimaldamiseks.

Täielikku menetlusbabi antakse neile isikutele, kelle igakuine netosissetulek perekonnaliikme kohta oli alla 300 Rumeenia leu viimase kahe kuu jooksul enne taotluse esitamist. Kui sissetulek on alla 600 Rumeenia leu, antakse menetlusbabi 50 % ulatuses. Kehtestatud tingimused ei takista siiski menetlusbabi saada neil isikutel, kelle ressursid ületavad piirsummasid, kui nad tõendavad, et nad ei saa õiguskulusid kanda tulenevalt nende elu- või asukohariigi ja kohtu asukohariigi elatustaseme erinevusest.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Vanema hooldusõiguse teostamisega seotud asjades (mis on algatatud lahutusasjade raames või eraldi hagi alusel) tehtud kohtuotsuse peale saab 30 päeva jooksul pärast otsuse tegemist esitada üksnes apellatsiooni. Pooltevahelise kokkuleppe kinnitamiseks tehtud kiirmenetluse otsusega seoses saab üksnes taotleda kohtulikkü lü bivaatamist.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Kui kohustatud isik ei täida vabatahtlikult oma kohustust, peab õigustatud isik teavitama sellest kohtutäiturit. Kohtutäitur pöördub otsuse täidetavaks tunnistamiseks täitemenetlust läbi viiva kohtu poole. Selles küsimuses tehakse otsus kinnisel istungil menetluse pooli kohtusse kutsumata.

Täitmisele pööramise taotluse rahuldamise korral saadab kohtutäitur vanemale või sellele isikule, kelle hoolde on alaealine usaldatud, määruse ja kohtukutse, milles ta teatab kuupäeva, mil asjaomane isik peab koos alaealisega kohtusse ilmuma, et õigustatud isik saaks lapse enda hoolde võtta, või näeb ette, et asjaomane isik peab võimaldama teisel vanemal teostada õigust alaealisega isiklikult suhelda.

Kui kohustatud isik ei täida oma kohustust, viib kohtutäitur läbi sundtäitmise sotsiaalabi ja lastekaitse peadirektooraadi esindaja ning vajaduse korral psühholoogi ja politseiametnike juuresolekul. Alaealist on otsuse täitmisele pööramisel keelatud ähvardada või survestada.

Kui kohustatud isik ei täida oma kohustust, kehtib kohtu määratud karistus kuni otsuse täitmiseni ja kohtutäitur palub prokuröri esitada süüdistus.

Alaealise keeldumise korral esitab täitevametnik sotsiaalabi ja lastekaitse peadirektooraadi esindajale ametliku aruande ning pädev kohus suunab alaealise nõustamisele, mille lõpus koostab aruande psühholoog. Kui pärast sundtäitmise jätkamist alaealine keeldub, võib õigustatud isik pöörduda kohtu poole karistuse määramiseks.

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetakse?

Vanema hooldusõigust käsitleva otsuse tunnustamisega seoses kohaldatakse määruse (EÜ) nr 2201/2003 sätteid. Avaldus tuleb esitada sellele üldkohtule, kelle tööpiirkonnas asub kostja elukoht või alaline asukoht Rumeenias. Tunnustamisotsuse peale võib esitada apellatsiooni territoriaalse pädevusega apellatsioonikohtule (*Curtea de Apel*) või selle võib vaidlustada, taotledes kohtulikkü lü bivaatamist Kõrgemas Kassatsioonikohus (*Înalta Curte de Casație și Justiție*).

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Vanema hooldusõigust käsitleva otsuse tunnustamise vaidlustamiseks võib huvitatud isik pöörduda selle üldkohtu poole, kelle tööpiirkonnas asub kostja elukoht või alaline asukoht Rumeenias.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Tsviilseadustiku artiklis 2611 on sätestatud, et vanema hooldusõigust ja laste kaitset käsitlevates asjades kohaldatav õigus määratakse kindlaks vastavalt vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsioonile, mis võeti vastu 19. oktoobril 1996. aastal Haagis ja mis ratifitseeriti seadusega nr 361/2007.

Viimati uuendatud: 27/10/2016

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusosalase koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusosalase koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.

Juhime tähelepanu sellele, et käesoleva lehekülje originaalkeelset versiooni on hiljuti muudetud. Valitud keeleversiooni meie töötajad parajasti tõlgivad.

Vanemlik vastutus - Slovakkia

1 Mida tähendab õiguslik termin „vanemlik vastutus“ igapäevaelus? Millised on vanemliku vastutuse kandja õigused ja kohustused?

Slovakkia perekonnaseaduse (seadus nr 36/2005, mis käsitleb perekonda ja millega muudetakse teatavaid õigusakte) ja kohtupraktika kohaselt hõlmab vanemlik vastutus (s.t vanema hooldusõigusega seotud õigused ja kohustused) eelkõige lapse eest hoolitsemist, tema ülalpidamist, esindamist ja lapse vara valitsemist.

2 Kellel lasub üldjuhul vanemlik vastutus lapse eest?

Mõlemad vanemad jagavad vanema õigusi ja kohustusi lapse ees olenemata sellest, kas laps sündis abielust või väljaspool abielu või kas vanemad elavad koos või mitte (kas nad on abielus, lahutatud või elavad lahus).

Kohus võib võtta vanemalt hooldusõiguse (või siis piirata seda õigust) tõsiste asjaolude korral, nagu on sätestatud perekonnaseaduse § 38 lõikes 4.

Kohus võib tunnustada üle 16aastase alaealise vanema õigusi ja kohustusi seoses alaealise lapse isikuhooldusega, võttes arvesse perekonnaseaduse § 29 sätestatud tingimusi.

3 Kui vanemad ei ole suutelised või ei soovi lapse eest vanemlikku vastutust kanda, kas nende asemele võib määrata mõne teise isiku?

Jah. Kui alaealise lapse mõlemad vanemad ei ole teovõimelised, neid on nende vanema õigustest ilma jäetud või nad on surnud, peab kohus määrama eestkostja, kes peab alaealise lapse isiklikult üles kasvatama, teda esindama ja tema vara valitsema.

4 Kuidas lahendatakse vanemliku vastutuse küsimus, kui vanemad lasevad abielu lahutada või elavad lahus?

Kohus peab tegema otsuse vanema õiguste ja kohustuste jaotamise ja teostamise kohta (seda isegi juhul, kui mõlemad vanemad jätkavad ühiselt vanema õiguste ja kohustuste teostamist) või võib kiita heaks vanematevahelise kokkuleppe.

Perekonnaseaduse § 36 lõike 1 kohaselt võivad alaealise lapse lahus elavad vanemad mis tahes ajal kokku leppida vanema õiguste ja kohustuste teostamise küsimuses. Kui vanemad kokkulepet ei saavuta, võib kohus kindlaks määrata, kuidas nad peavad oma õigusi ja kohustusi teostama, seda isegi juhul, kui sellega seoses ei ole avaldust esitatud; eelkõige peab kohus otsustama, kummale vanematest antakse alaealise lapse isikuhooldusõigus (*osobná starostlivosť*). Paragrahve 24, 25 ja 26 kohaldatakse *mutatis mutandis*.

5 Kui vanemad sõlmivad vanemliku vastutuse küsimuses kokkuleppe, siis milliseid vorminõudeid peavad nad järgima, et kokkulepe oleks õiguslikult siduv?

Vanemate õigusi ja kohustusi käsitleva vanematevahelise kokkuleppe peab heaks kiitma kohus.

6 Kuidas on võimalik vanemliku vastutuse küsimust kohtuväliselt lahendada, kui vanemad ei jõua kokkuleppele?

Vaidlusi on võimalik kohtuväliselt lahendada vahendust käsitleva seaduse nr 420/2004 kohase vahendusmenetluse teel. Seda seadust kohaldatakse ka perekonnaseadusega reguleeritud suhetest tulenevate vaidluste puhul. Vahendus on kohtuväline menetlus, mille raames lahendavad menetluse pooled vahendaja abil vaidlust, mis on tekkinud nende lepinguliste või muude õiguslike suhete tagajärjel. Vahendusmenetluse käigus saavutatud mis tahes kokkulepe tuleb vormistada kirjalikult ja on menetluse poolte jaoks siduv.

7 Kui vanemad pöörduvad kohtusse, milliseid last käsitlevaid otsuseid saab kohus teha?

Kohus võib põhimõtteliselt teha mis tahes otsuse, kuid kohus ei saa anda ainuhooldusõigust ühele vanemale. Üksnes juhul, kui üks vanematest on vanema õigustest ilma jäetud, saab ühele vanemale anda lapse ainuhooldusõiguse. Praktikaga aga teeb kohus otsuse selle kohta, kumb vanem saab lapse isikuhooldusõiguse ning peab last esindama ja tema vara valitsema. Kohus teeb samuti otsuse selle kohta, kuidas peab lapse ülalpidamises osalema see vanem, kellele ei antud lapse isikuhooldusõigust, või kiitma heaks vanematevahelise kokkuleppe elatise maksmise kohta.

8 Kui kohus otsustab, et lapse eestkostjaks jääb üks vanem, kas see tähendab, et see vanem võib kõiki lapsega seotud asju otsustada ilma neid enne teise vanemaga arutamata?

Slovakkia perekonnaõiguses kasutatakse terminit „*rodičovské práva a povinnosti*“, mille all mõistetakse vanemate õigusi ja kohustusi, mida mõlemad vanemad alati jagavad (sellest tulenevalt saab ainuhooldusõigus eksisteerida üksnes juhul, kui teine vanem on surnud, ta ei ole teovõimeline või temalt on vanema õigused ära võetud). Tuleb eristada neid vanema õigustest ja kohustustest ilmajätmise juhtumeid ning juhtumeid, mille puhul antakse lapse isikuhooldusõigus teisele isikule. Kui lapse isikuhooldusõigus antakse ühele vanematest, on asjaomasel vanemal õigus teha otsuseid kõigis lapse igapäevaelu käsitlevates küsimustes, ilma et tal oleks vaja teise vanema nõusolekut. Kuid vanema õiguste ja kohustuste teostamisega seotud olulistest küsimustes (lapse vara valitsemine, lapse välisriiki elama asumine, kodakondsus, tervishoiuteenuste osutamiseks nõusoleku andmine, tulevase elukutsega seotud väljaõpe) tuleb saada teise vanema nõusolek. Kui vanemad ei suuda kokkulepet saavutada, teeb otsuse kohus ühe vanema avalduse alusel.

9 Kui kohus määrab lapse vanemate ühise eestkostja alla, mida see igapäevaelus tähendab?

Kohus võib vanematele anda ühise isikuhooldusõiguse (s.t näha ette, et vanemad teostavad seda õigust kordamööda), kui mõlemad vanemad on võimelised last kasvatama ja on huvitatud lapse eest hoolitsemisest ning kui selline korraldus on lapse huvides ja aitab tema vajadusi paremini rahuldada. Kui vähemalt üks vanematest nõustub lapse jagatud isikuhooldusõigusega, peab kohus välja selgitama, kas ühine isikuhooldusõigus on lapse huvides.

Vt kõigile eelmistele küsimustele antud vastused, eelkõige küsimusele nr 8 antud vastus.

10 Millisesse kohtusse või ametiasutusse peab esitama avalduse seoses vanemliku vastutusega? Milliseid vorminõudeid peab järgima ning millised dokumendid avaldusele lisama?

Vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevad avaldused tuleb esitada sellele ringkonnakohtule (*okresný súd*), kelle tööpiirkonnas asjaomane alaealine laps elab. Vorminõudeid järgida ja dokumente lisada ei ole vaja, sest selle menetluse võib kohus algatada omal algatusel. Dokumentide esitamise kohustus sõltub avalduse sisust; tavaliselt on vaja lapse sünnitunnistust.

11 Milline on menetluse kord sellistes asjades? Kas on võimalik kohaldada kiirmenetlust?

Kohaldatakse lihtsustatud ja vähem formaalset menetluskorda. On võimalik võtta kiirmenetluse korras ajutisi meetmeid.

12 Kas menetluskulude katteks on võimalik saada menetlusbabi?

Vanemate õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisega seotud menetluste puhul kohtukuludid maksma ei pea. Slovakkias antakse praegu menetlusabi üksnes kohtukulude maksmisest vabastamise ja tasuta õigusesindaja teenuste osutamise vormis. Üksikud inimesed otsustavad kasutada advokaadi abi, võttes arvesse, et vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevate menetluste puhul on tegemist hagita menetlustega. Kuid kui isiku puhul on täidetud kohtukulude maksmisest vabastamise tingimused, võib kohus omal äranägemisel tagada tasuta õigusesindaja, sealhulgas advokaadi teenuste osutamise, kui ta leiab, et esindaja kasutamine on vajalik menetluse poole huvide kaitsmiseks.

Kohus suunab kõik isikud, kes taotlevad advokaadi määramist ja kelle puhul on täidetud kohtukulude maksmisest vabastamise tingimused, õigusabikeskusesse. Kohus tutvustab menetluse pooltele seda võimalust. Kohus võib isiku kohtukulude maksmisest vabastada täielikult või osaliselt, kui see on põhjendatud isiku olukorraga ja kui tegemist ei ole isiku meelevaldse või ilmselgelt alusetu katsega õigust kasutada või õigusemõistmist takistada. Vabastust kohaldatakse kogu menetluse suhtes ja tagasiulatuvalt, kui kohus ei otsusta teisiti. Siiski ei hüvitata summasid, mis maksti enne seda, kui tehti otsus kulude maksmisest vabastamise kohta.

Õigusabikeskus pakub menetlusabi ja kaitset neile füüsilistele isikutele, kes ei ole oma majanduslikult olukorrast tulenevalt suutelised oma õiguste kasutamiseks ja kaitsmiseks õigusteenuseid kasutama. Menetlusabi andmise ulatus on sätestatud seaduses nr 327/2005 õigusabi andmise kohta materiaalsel puudust kannatavatele isikutele.

13 Kas vanemliku vastutuse kohta tehtud otsuse saab edasi kaevata?

Jah, vanemate õigusi ja kohustusi käsitleva otsuse peale on võimalik esitada apellatsioon.

14 Teatavatel juhtudel võib osutada vajalikuks taotleda kohtult või mõnelt muult ametiasutuselt vanemlikku vastutust käsitleva otsuse täitmist. Milline on menetluse kord sellisel juhul?

Otsuse täitmisele pööramise taotlus esitatakse lapse elukohajärgsele üldkohtule. Otsuse täitmisele pööramisel kohaldatakse seaduses nr 99/1963 (tsiviilkohtumenetluse seadustik) sätestatud menetlust.

Kohaldatakse tavapäraselt (kohtuliikku) täitemenetlust, välja arvatud seoses isikuhooldusõigust käsitlevate otsustega (mille kohaselt tuleb laps tagastada vanemale, kellel on otsuse alusel lapse isikuhooldusõigus). Sellistel juhtudel kohaldatakse rangemat menetlust (määratakse rahatrahvid ja võimalik on politsei või muude pädevate täitevasutuste sekkumine).

15 Mida tuleb teha, et muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitlevat otsust selles liikmesriigis tunnustataks ja täidetakse?

Vastavalt nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrusele (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, tunnustatakse ja täidetakse vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevaid teises liikmesriigis tehtud kohtuotsuseid Slovaki Vabariigis ühegi erimenetluse järgimist nõudmata (artikli 21 lõige 1), s.t puudub vajadus otsuse täidetavaks tunnustamise järele. Kuid huvitatud isik võib taotleda vanemate õigusi ja kohustusi käsitleva teises liikmesriigis tehtud otsuse täidetavaks tunnustamist; sellisel juhul kohaldatakse määruse III peatüki 2. jaos sätestatud menetlust.

Taotlused esitatakse sellele ringkonnakohtule, kelle tööpiirkonnas asub lapse alaline elukoht, või kui laps ei ole resident, siis sellele kohtule, kelle tööpiirkonnas laps ajutiselt elab. Sellise kohtu puudumise korral on pädev Bratislava I linnaosa ringkonnakohus.

Otsuse tunnustamise taotlusele või täitmisotsuse taotlusele tuleb lisada vanemate õigusi ja kohustusi käsitleva otsuse koopia, mis vastab selle autentsuse tõendamise nõuetele, ning otsust käsitlev tõend, mille on huvitatud isiku taotluse alusel välja andnud asjaomane päritoluriigi kohus, s.t kohus, kes tegi otsuse vanema õiguste ja kohustuste kohta.

16 Millisesse kohtusse pean ma selles liikmesriigis pöörduma, et vaidlustada muu liikmesriigi kohtu vanemlikku vastutust käsitleva kohtuotsuse tunnustamine? Milline on menetluse kord eespool nimetatud juhtudel?

Apellatsiooniga tuleb alati pöörduda algse otsuse teinud ringkonnakohtu poole, kuid apellatsioon lahendab piirkonnakohus (*krajský súd*). Vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevate otsuste tunnustamise peale esitatud apellatsiooni menetletakse ja lahendatakse kooskõlas tsiviilkohtumenetluse seadustikuga.

17 Millist õigust kohaldab kohus vanemlikku vastutust käsitlevas menetluses, kui laps või pooled ei ela selles liikmesriigis või on eri kodakondsusega?

Slovakkia kohtud on pädevad üksnes neis vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevates menetlustes, kus lapse alaline elukoht on Slovaki Vabariigis. Kui laps ei ela Slovaki Vabariigis, kuid tema alaline elukoht on seal, või kui vanemad ei ela Slovaki Vabariigis või on eri riikide kodanikud, kohaldatakse Slovakkia õigust kooskõlas vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö Haagi konventsiooniga (teatis nr 344/2002) (konventsiooni III peatükk).

Rahvusvahelist eraõigust ja menetlusõigust käsitlevas seaduses nr 97/1963 on sätestatud, et vanemate ja laste vahelised suhted, sealhulgas vanema õiguste ja kohustuste tekkimine või lõppemine, on reguleeritud lapse alalise elukoha järgse riigi õigusega. Erandjuhul võib kohus võtta arvesse teise riigi õigust, kui menetletaval asjal on selle riigiga oluline seos ja kui see on vajalik lapse või tema vara kaitsmiseks. Vanema õigused ja kohustused, mis on isikul lapse algse alalise elukoha järgse riigi õiguse alusel, jäävad kehtima ka juhul, kui lapse alaline elukoht muutub. Kui kummalgi vanemal ei olnud vanema õigusi ja kohustusi, mida tunnustatakse Slovakkia õiguse alusel, siis tekivad need õigused ja kohustused siis, kui lapse alaliseks elukohaks saab Slovaki Vabariik. Vanema õiguste ja kohustuste teostamise suhtes kohaldatakse lapse alalise elukoha järgse riigi õigust.

Rahvusvahelist eraõigust ja menetlusõigust käsitlevat seadust kohaldatakse üksnes juhul, kui puudub välisleping või kui olemasolev välisleping ei sisalda kohaldatava õiguse kindlaksmääramist käsitlevaid kollisiooninorme.

Peale 1996. aasta Haagi konventsiooni on Slovaki Vabariigi suhtes siduvad mitmed kahepoolsed kokkulepped, mis sisaldavad kohaldatavat õigust käsitlevaid sätteid, ning vanemate õigusi ja kohustusi käsitlevates menetlustes on need sätted ülimalikud rahvusvahelist eraõigust ja menetlusõigust käsitleva seaduse sätete suhtes. Kõnealused kokkulepped on järgmised:

Bulgaaria: Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Bulgaaria Rahvavabariigi vaheline kokkulepe, mis käsitleb õigusabi andmist ja õigussuhete reguleerimist tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (Sofia, 25. november 1976; määrus nr 3/1978);

Horvaatia, Sloveenia: Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi vaheline kokkulepe, mis käsitleb õigussuhete reguleerimist tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (Belgrad, 20. jaanuar 1964; määrus nr 207/1964);

Ungari: Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Ungari Rahvavabariigi vaheline kokkulepe, mis käsitleb õigusabi andmist ja õigussuhete reguleerimist tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (Bratislava, 28. märts 1989; teatis nr 63/1990);

Poola: Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Poola Rahvavabariigi vaheline kokkulepe, mis käsitleb õigusabi andmist ja õigussuhete reguleerimist tsiviil-, perekonna-, tööõigus- ja kriminaalasjades (Varssavi, 21. detsember 1987; määrus nr 42/1989);

Rumeenia: Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Rumeenia Rahvavabariigi vaheline kokkulepe, mis käsitleb õigusabi andmist ja õigussuhete reguleerimist tsiviil-, perekonna- ja kriminaalasjades (Praha, 25. oktoober 1958; määrus nr 31/1959).

Viimati uuendatud: 14/01/2019

Käesoleva veebilehe omakeelset versiooni haldab Euroopa õigusala koostöö võrgustiku vastav riiklik kontaktpunkt. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Komisjon ja Euroopa õigusala koostöö võrgustik ei võta mingit vastutust ega kohustusi seoses käesolevas dokumendis esitatud või viidatud teabe ega andmetega. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.